

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Aušros Zubaitės
V kurso, baudžiamosios justicijos
teisės studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Baudžiamoji atsakomybė už kreditinį sukčiavimą
Criminal Liability for Credit Fraud**

Vadovas lekt. Marius Aidukas

Recenzentas lekt. dr. Gerardas Višinskis

Vilnius
2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Magistro darbe analizuojami baudžiamosios atsakomybės už kreditinį sukčiavimą teoriniai bei praktiniai aspektai. Darbo pirmoje dalyje aptariami kai kurie kreditinio sukčiavimo sampratos aspektai ir šios nusikalstamos veikos paplitimas. Magistro darbo antroje dalyje analizuojama kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis. Trečiojoje darbo dalyje aptariami kreditinį sukčiavimą kvalifikuojantys požymiai. Taip pat darbe nagrinėjamas kreditinio sukčiavimo atskyrimas nuo kitų nusikalstamų veikų ir teisės pažeidimų bei aptiriamos bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonės, skiriamos už kreditinį sukčiavimą.

Pagrindiniai žodžiai: kreditinis sukčiavimas, apgaulė, gavimas, baudžiamoji atsakomybė.

The Master's thesis analyses the theoretical and practical aspects of criminal liability for credit fraud. The first part of the thesis discusses some aspects of the concept of credit fraud and the prevalence of this criminal offence. The second part of the Master's thesis analyses the criminal offence of credit fraud. The third part of the thesis discusses the qualifying features of credit fraud. It also examines the distinction between credit fraud and other criminal offences and offences and discusses the penalties and sanctions for credit fraud.

Keywords: Credit fraud, Fraud, Obtaining, Criminal liability.

TURINYS

IŽANGA.....	4
1. KAI KURIE KREDITINIO SUKČIAVIMO SAMPRATOS ASPEKTAI IR JO PAPLITIMAS.....	6
2. KREDITINIO SUKČIAVIMO NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES ANALIZĖ	10
2.1. Objektas ir dalykas.....	10
2.2. Veika ir jos padarymo būdas.....	15
2.3. Subjektyvieji požymiai.....	20
2.4. Subjektas.....	22
3. KREDITINĮ SUKČIAVIMĄ KVALIFIKUOJANTYS POŽYMAI.....	28
4. KREDITINIO SUKČIAVIMO ATSKYRIMAS NUO KITŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ IR TEISĖS PAŽEIDIMŲ.....	30
5. BAUSMĖS IR BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖS, SKIRIAMOS UŽ KREDITINĮ SUKČIAVIMĄ.....	36
IŠVADOS.....	40
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	42
SANTRAUKA.....	46
SUMMARY.....	47

Ižanga

Nagrinėjamos temos aktualumas. Kreditinis sukčiavimas bendrame nusikalstamų veikų skaičiuje sudaro nedidelę dalį, tačiau pagal ištiriamų nusikalstamų veikų bei išnagrinėtų bylų statistinius duomenis, kreditinio sukčiavimo nusikaltimų pastaraisiais metais daugėja. Dėl šios priežasties kreditinio sukčiavimo normą reikia taikyti dažniau. Pastebėtina, kad iki šiol nėra apibendrinta teismų praktika - Lietuvos Aukščiausiasis teismas nėra parengęs apžvalgų apie kreditinį sukčiavimą. Baudžiamosios teisės mokslininkai šią temą analizavo gana seniai. Edvardo Sinkevičiaus tyrimas atliktas 2002 m., o gilesnių tyrimų per šį laikotarpį nėra atlikta, be to, kreditinio sukčiavimo norma keitėsi keletą kartų. Tyrimai šia tema pateikti vadovėliuose yra nepakankamai gilūs, nes juose apibendrinama tik teismų praktika, tačiau trūksta gilesnių pamąstymų, kaip esamos teisės normos siejasi su principais, pvz., *ultima ratio*. Taip pat vadovėliuose nėra bendresnio pobūdžio analizės, ar kreditinio sukčiavimo norma tinkamai suformuluota, atsižvelgiant į užsienio patirtį ir kitais klausimais.

Darbo tikslas – išsamiai išanalizuoti baudžiamosios atsakomybės už kreditinį sukčiavimą teorinius bei praktinius aspektus.

Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

- a) išanalizuoti kai kuriuos kreditinio sukčiavimo sampratos aspektus ir šios nusikalstamos veikos paplitimą;
- b) išnagrinėti kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtį;
- c) nustatyti kreditinį sukčiavimą kvalifikuojančius požymius;
- d) atskirti kreditinį sukčiavimą nuo kitų nusikalstamų veikų ir teisės pažeidimų;
- e) aptarti bausmes ir baudžiamojo poveikio priemones, skiriamas už kreditinį sukčiavimą.

Darbo objektas – baudžiamoji atsakomybė už kreditinį sukčiavimą.

Metodai. Darbe naudojami įvairūs mokslinio pažinimo metodai. Gilinantį į specialiąją mokslinę literatūrą, teismų praktiką bei teisės aktus ir pateikiant apibendrinimus bei išvadas, naudojamas sisteminis bei analizės metodai. Lyginamuoju metodu naudojama nagrinėjant kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos požymių atskyrimą nuo kitų nusikalstamų veikų požymių. Šis metodas taip pat naudojamas siekiant nustatyti kitų valstybių teisės aktuose įtvirtintus kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties požymius. Taipogi, naudojamas sintezės metodas, siekiant nagrinėtų šaltinių medžiagą susisteminti ir struktūruotai bei aiškiai atskleisti pasirinktą magistro darbo temą.

Darbo originalumas. Baudžiamoji atsakomybė už kreditinį sukčiavimą mažai analizuota tema. Specialiosios literatūros apie šios nusikalstamos veikos sudėtį nėra daug. Kaip išimtį, šiuo atveju, galima paminėti Edvardo Sinkevičiaus monografiją, kurioje autorius išsamiai nagrinėjo neteisėtą banko paskolos gavimą. Kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos požymius analizavo Oleg Fedosiuk bei Dainius Stasiulis. Remiantis Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos duomenų baze, per pastaruosius penkerius metus šia tema buvo parašytas tik vienas magistro darbas (2019 m.). Paminėtina tai, kad nuo to laiko keitėsi kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties reguliavimas. Kreditinio sukčiavimo normoje atsiradus kvalifikuotoms sudėtims, keitėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai, dėl to tikslinga atnaujinti baudžiamosios atsakomybės už kreditinį sukčiavimą analizę.

Svarbiausi šaltiniai. Siekiant išanalizuoti kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtį, remiamasi Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu ir jo pakeitimais. Aiškinantis BK 207 straipsnio dalykų sąvokas taip pat pasitelkiamos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatos. Kaip jau buvo užsiminta, neteisėtą banko paskolos gavimą analizavo Edvardas Sinkevičius. Aptariant kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos požymius, vadovaujamas Oleg Fedosiuk bei Dainiaus Stasiulio išvalgomis. Magistro darbe taip pat remiamasi Armano Abramavičiaus, Vytauto Piesliako, Gintaro Švedo bei kitų autorių darbais. Darbe taipogi naudojama ir didelę reikšmę turi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei žemesnės instancijos teismų jurisprudencija. Analizuojant kreditinio sukčiavimo paplitimą, naudojami Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos bei Nacionalinės teismų administracijos statistiniai duomenys. Lyginant užsienio valstybių kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos požymius, remiamasi Vokietijos Federacijos, Latvijos Respublikos ir Estijos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro penkios struktūrinės dalys. Pirmoje dalyje aptariami kai kurie kreditinio sukčiavimo sampratos aspektai ir šios nusikalstamos veikos paplitimas. Magistro darbo antroje dalyje analizuojama kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis: objektas ir dalykas, veika ir jos padarymo būdas, subjektas bei subjektyvieji požymiai. Trečiojoje darbo dalyje aptariami kreditinį sukčiavimą kvalifikuojantys požymiai. Taip pat darbe nagrinėjamas kreditinio sukčiavimo atskyrimas nuo kitų nusikalstamų veikų ir teisės pažeidimų bei aptariamoms bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonės, skiriamos už kreditinį sukčiavimą.

1. KAI KURIE KREDITINIO SUKČIAVIMO SAMPRATOS ASPEKTAI IR JO PAPLITIMAS

Baudžiamosios atsakomybės už kreditinį sukčiavimą reglamentavimo pradžia laikytini 1996 m., kai priėmus baudžiamojo kodekso (toliau – BK) pakeitimo įstatymą Nr. I-1173, 1961 m. baudžiamojo kodekso XVI skyriuje „Nusikaltimai finansams“ buvo įtvirtintas 329¹ straipsnis, pavadinimu „Banko paskolos gavimas apgaule“. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 311, ..., 1996). Nors tiesiogiai nusikalstama veika ir nebuvo įvardinta kreditiniu sukčiavimu, tačiau buvo nustatyta atsakomybė už banko paskolos gavimą pateikus apgaulingus duomenis, nesant sukčiavimo požymių, arba kitu žinotinai neteisėtu būdu“. Pagal tuometinį reguliavimą už šios veikos padarymą, vadovaujantis BK 11 straipsniu, atsakomybėn buvo traukiami 16 metų sulaukę ir pakaltinami asmenys. Juridinio asmens atsakomybė už šį nusikaltimą nebuvo numatyta. BK 329¹ straipsnio nuostatos nereglementavo kaltės formos, tačiau požymiai - apgaule, žinotinai neteisėtas būdas - leidžia teigti, kad veika buvo padaroma tiesiogine tyčia. Banko paskolos gavimo apgaule nusikaltimo sudėtyje nebuvo įtvirtinta privilegijuojančių ar kvalifikuojančių požymių. BK 16 straipsnis numatė baudžiamąją atsakomybę už rengimąsi ir pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką. Bausmės rūšis už šį nusikaltimą sankcijoje buvo numatyta tik vienos rūšies – laisvės atėmimas iki ketverių metų, tačiau BK 35 straipsnyje numatyta, už kurias nusikalstamas veikas turi būti skiriama papildoma bausmė – turto konfiskavimas, kurią teismas privalėjo skirti už baigtiniu sąrašu išvardintus nusikaltimus (taip pat ir BK 329¹ straipsnis) (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961).

Priėmus 2000 m. galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis išdėstyta BK 207 straipsnyje. Šis straipsnis įtvirtintas XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Straipsnio formuluotė buvo keičiama keletą kartų, papildant nusikalstamos veikos dalykų sąrašą, pridėdant kvalifikuotas nusikalstamos veikos sudėtis bei tikslinant pačią nusikalstamos veikos sudėties apibrėžtį.

Pirminėje straipsnio redakcijoje kreditinis sukčiavimas buvo suprantamas kaip kredito, paskolos, subsidijos, laidavimo ar banko garantijos raštų arba kitų kreditinių įsipareigojimų gavimas apgaule. Vadovaujantis BK 13 straipsnio 1 dalimi, už šios nusikalstamos veikos padarymą, atsakė fizinis asmuo nuo 16 metų. Baudžiamoji atsakomybė už šį nusikaltimą buvo numatyta ir juridiniam asmeniui. Remiantis BK 16

straipsnio 4 dalies nuostata, BK 207 straipsnio 1 dalyje numatyta nusikalstama veika galėjo būti padaryta tik tyčia. Kreditinio sukčiavimo sudėtis neturėjo privilegijuojančių ar kvalifikuojančių požymių, todėl bausmės už visus kreditinio sukčiavimo atvejus buvo skiriamos vienos sankcijos ribose. BK 207 straipsnio 1 dalyje buvo nustatytos trys alternatyvios bausmės rūšys: bauda, areštas ir laisvės atėmimas iki trejų metų. Atsižvelgiant į tai, kreditinis sukčiavimas buvo priskiriamas prie nesunkių nusikaltimų (BK 11 straipsnio 1 dalis), dėl to už rengimąsi padaryti šį nusikaltimą, baudžiamoji atsakomybė nekilo (BK 21 straipsnio 1 dalis).

2019 m. liepos 16 d. buvo priimti 207 straipsnio pakeitimai ir išplėstas kreditinio sukčiavimo sudėties turinys, nustatant, kad ne tik už kredito, paskolos, subsidijos, laidavimo ar banko garantijos raštų arba kitų kreditinių įsipareigojimų, bet ir už tikslinės paramos ir dotacijos gavimą apgaule kyla baudžiamoji atsakomybė. Taip pat šiuo pakeitimu numatyta, kad už kreditinį sukčiavimą be anksčiau galimų skirti bausmių, įsigaliojus įstatymo pakeitimui gali būti skiriama dar viena alternatyvi - laisvės apribojimo - bausmė (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių..., 2019).

Pakeitimu nustatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė už tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimą apgaule jeigu dėl to buvo padaryta didelė turtinė žala (pagal tuometinį reguliavimą virš 150 MGL, pagal dabartinį – nuo 400 MGL iki 900 MGL) valstybei ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai arba kitam juridiniam ar fiziniam asmeniui. Tai parodo, kad įstatymų leidėjas pavojingesnėmis pripažino kreditinio sukčiavimo veikas, padarytas dėl tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos, sukėlusias didelės turtinės žalos.

BK 207 straipsnio 2 dalyje nustatytos keturios alternatyvios bausmės: bauda, laisvės apribojimas, areštas arba laisvės atėmimas iki ketverių metų (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių..., 2019). Vadovaujantis BK 11 straipsnio 2 dalimi, ši kvalifikuota kreditinio sukčiavimo sudėtis priskiriama prie apysunkių nusikaltimų.

2023 m. balandžio 27 įstatymu Nr. XIV-1925 207 straipsnis papildytas dar viena kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtimi. BK 207 straipsnio 3 dalis numato baudžiamąją atsakomybę už tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimą apgaule ir, jeigu dėl išvardintų dalykų gavimo apgaule buvo padaryta labai didelė turtinė žala valstybės ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai arba kitam juridiniam ar fiziniam asmeniui arba sukčiaujama dalyvaujant organizuotoje grupėje. Iš to matyti, kad dar griežtesnė nei nurodyta straipsnio 2 dalyje baudžiamoji atsakomybė nustatyta už 2

dalyje nurodytos veikos padarymą, jei dėl veikos kilo labai didelė turtinė žala, kurios dydis nurodytas BK 212 straipsnio 1 dalyje (virš 900 MGL). BK 207 straipsnio 3 dalyje nustatytos dvi alternatyvios bausmės rūšys: bauda ir laisvės atėmimas iki aštuonerių metų (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 141, ..., 2023). Remiantis BK 11 straipsnio 3 dalimi, ši veika laikoma sunkiu nusikaltimu, todėl gali kilti baudžiamoji atsakomybė ir už rengimąsi padaryti šį nusikaltimą (BK 21 straipsnio 1 dalis).

Analizuojant baudžiamąją atsakomybę už kreditinį sukčiavimą, aktualu apžvelgti, koks yra šios nusikalstamos veikos paplitimas, t. y., kiek pradedama ikiteisminių tyrimų ir priimama procesinių sprendimų dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos bei kiek bylų išnagrinėjama pirmosios instancijos teismuose.

Duomenys apie užregistruotas ir ištirtas nusikalstamas veikas naudoti iš Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nusikalstamumo duomenų rinkinių (<https://www.ird.lt>) bei Nacionalinės teismų administracijos interneto svetainės (<https://www.teismai.lt>).¹

Informatikos ir ryšių departamento duomenimis per 2018-2022 metų laikotarpį užregistruotos 83, ištirtos 62 kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos. Daugiausiai kreditinio sukčiavimo nusikaltimų registruojama Vilniuje ir Kaune. Daugiau šia nusikalstama veika įtariami vyrai negu moterys (47 ir 10), užregistruota viena nusikalstama veika, kuria įtariamas juridinis asmuo. Nepilnamečiams asmenims įtarimai nepareikšti.

Kreditinio sukčiavimo veikų absoliutūs skaičiai per analizuojamą laikotarpį gana reikšmingai skiriasi. 2018-2020 metais galime stebėti mažėjimo tendenciją. Antai 2018 m. buvo registruota 12, o ištirta 21 kreditinio sukčiavimo nusikalstamų veikų. 2019 m. užregistruotos 8, ištirta 1 kreditinio sukčiavimo nusikalstama veika. Šių metų nusikalstamų veikų skaičius yra mažiausias per visą aptariamą laikotarpį. 2020 m. užregistruota 11, ištirta 12 kreditinio sukčiavimo nusikalstamų veikų. Tuo tarpu 2021-2022 metais stebima didėjimo tendencija. 2021 m. užregistruotos 28, ištirta 16 ir 2022 m. atitinkamai - 24 ir 12 kreditinio sukčiavimo nusikalstamų veikų.

Viso BK XXXI skyriaus Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų ekonomikai ir verslo tvarkai nusikalstamų veikų užregistruota - 4820. Kreditinis sukčiavimas sudaro labai nedidelę nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų ekonomikai ir verslo tvarkai dalį – tik 1,72 proc., o nuo visų nusikalstamų veikų 0,03 proc.

¹ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad darbe naudojamas terminas „užregistruotos nusikalstamos veikos“ apima nusikalstamas veikas dėl kurių pradėtas, atliekamas ar baigtas ikiteisminis tyrimas. „Ištirtomis nusikalstamomis veikomis“ įvardijamos nusikalstamos veikos, dėl kurių, atlikus ikiteisminį tyrimą, priimtas procesinis sprendimas dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos.

Pirmosios instancijos teismuose per 2018-2022 metų laikotarpį gautos 42 bylos dėl kreditinio sukčiavimo, kas sudaro 1,54 procento nuo Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų ekonomikai ir verslo tvarkai gautų bylų skaičiaus – 2719.

2018 m. pirmosios instancijos teismuose gautos 9 baudžiamosios bylos dėl kaltinimo kreditiniu sukčiavimu, buvo išnagrinėtos – 8. Atitinkamai 2019 m. – 2 (1 išnagrinėta), 2020 m. 10 (8 išnagrinėtos), 2021 m. – 12 (9 išnagrinėtos) ir 2022 m. 9 (9 išnagrinėtos). 2020-2022 metais taip pat stebimas gaunamų bylų skaičiaus padidėjimas.

Apibendrinant, paminėtina, kad baudžiamoji atsakomybė už kreditinį sukčiavimą pirmą kartą nustatyta 1996 metais ir buvo susijusi tik su banko paskolos gavimu apgaule. Vėliau norma buvo tobulinama plečiant nusikalstamos veikos dalyką, įtvirtinant veiką kvalifikuojančius požymius, siejamus su veika padaroma turtine žala, kaltės forma ir rūšimi. Pirminėje straipsnio redakcijoje bausmė už BK 207 straipsnio 1 dalyje padarytą nusikalstamą veiką buvo numatyta bauda, areštas ir laisvės atėmimas iki trejų metų. Vėliau bausmių sąrašas buvo plečiamas (atsirado laisvės apribojimo bausmė), už kvalifikuotas kreditinio sukčiavimo veikas buvo nustatytos ilgesnės trukmės laisvės atėmimo bausmės.

Išanalizavus kreditinio sukčiavimo registruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų bei gautų ir išnagrinėtų bylų teismuose duomenis, konstatuotina, kad kreditinio sukčiavimo nusikalstamų veikų kiekis 2018-2022 metų laikotarpiu yra palyginti nedidelis, tačiau pastaruoju metu metais stebimas tiek užregistruotų nusikalstamų veikų, tiek ištirtų nusikalstamų veikų, tiek teismuose gaunamų ir išnagrinėjamų bylų skaičiaus didėjimas.

2. KREDITINIO SUKČIAVIMO NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES ANALIZĖ

2.1. Objektas ir dalykas

Kreditinis sukčiavimas yra priskiriamas prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų ekonomikai ir verslo tvarkai, kurie yra išdėstyti BK XXXI skyriuje. A. Abramavičius bendrąja prasme, nusikalstamos veikos objektu įvardija tai, į ką nukreipta nusikalstama veika padaroma žala ar sukeliama žalos padarymo grėsmė. Jo nuomone, nusikalstamos veikos objektą apibūdina tie baudžiamojo įstatymo saugomi gėriai, į kuriuos ta nusikalstama veika kėsinama (Švedas *et al*, 2019, p. 173-174). E. Sinkevičiaus teigimu, nusikaltimo objektas baudžiamojoje teisėje – tai vertybės, kurias saugo įstatymas ir kurias kėsina pažeisti kaltininkas (Sinkevičius, 2002, p. 32).

A. Abramavičius yra išreiškęs nuomonę, kad baudžiamosios teisės moksle visuotinai pripažįstama, jog baudžiamųjų kodeksų specialiųjų dalių skyrių pavadinimai paprastai išreiškia, apibūdina šiuose skyriuose numatytų nusikalstamų veikų rūšinį kėsinimosi objektą (Abramavičius, 2003, p. 9). Taigi, rūšinis objektas yra baudžiamosios teisės specialiosios dalies normų sisteminimo pagrindas (Švedas *et al*, 2019, p. 190). Atsižvelgiant į tai, iš specialiųjų dalių skyrių pavadinimų galima daryti pagrįstą prielaidą, kokie teisiniai gėriai pažeidžiami šiuose skyriuose reglamentuotomis nusikalstamomis veikomis (Abramavičius, 2003, p. 9). Taip pat ir šiuo atveju, galima daryti išvadą, kad kreditinio sukčiavimo rūšinis objektas yra ekonomika ir verslo tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat yra ne kartą išaiškinta, kad BK 207 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos rūšinis objektas yra ekonomika ir verslo tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-66/2014, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183-942/2018).

A. Abramavičius dviem aspektais yra kėlęs klausimą dėl BK Specialiosios dalies XXXI skyriaus pavadinimo tikslumo. Jo nuomone, pavadinimas „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ suponuoja išvadą, kad viena šiame skyriuje numatyta nusikalstamų veikų dalimi kėsinama į verslo tvarką, o kita – į ekonomiką, turint omenyje tai, kad sąvokų „ekonomika“ ir „verslo tvarka“ santykis yra visumos ir dalies santykis. Autoriaus nuomone, ekonomika yra kurios nors visuomenės santvarkos gamybos būdo pagrindas, o verslas – vienas iš ekonomiką apibūdinančių elementų. Dėl šios priežasties nusikalstamomis veikomis kėsiantis į verslo tvarką kartu

pačiu bendriausiu požiūriu yra kėsinama ir į ekonomiką. Iš BK specialiosios dalies XXXI skyriaus pavadinimo „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ A. Abramavičiaus nuomone, gali išplaukti ir kita išvada – viena šiame skyriuje numatyta nusikalstamų veikų dalimi yra kėsinama į verslo tvarką, o kita – į ekonomiką, tačiau abejotina, ar tai būtų teisinga, atsižvelgiant į sąvokų „ekonomika“ ir „verslo tvarka“ santykį, kadangi ekonomika gali būti pažeidžiama darant kitas nusikalstamas veikas, numatytas kituose skyriuose (nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams ir kt.). Todėl A. Abramavičiaus nuomone, skyrių pakaktų įvardinti „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai verslo tvarkai“, kadangi visomis skyriuje esančiomis nusikalstamomis veikomis vienu ar kitu aspektu yra pažeidžiama būtent valstybėje nustatyta verslo tvarka (Abramavičius, 2003, p. 9-10). Darbo autorės nuomone, A. Abramavičiaus išdėstyti argumentai yra pagrįsti ir įtikinami, todėl pritartina požiūriui, kad BK XXXI skyriaus pavadinimas keistinas.

Nustačius rūšinį kreditinio sukčiavimo objektą, svarbu išsiaiškinti ir baudžiamojo įstatymo saugomą konkretų teisinį gėrį – tiesioginį objektą, į kurį kėsinama šioje nusikalstamos veikos sudėtyje. E. Sinkevičius laikosi nuomonės, jog kreditinio sukčiavimo nusikaltimo objektas yra visos kredito įstaigų atliekamos operacijos (Sinkevičius, 2002, p. 38-39). D. Stasiulio nuomone, šio nusikaltimu tiesioginiu objektu yra finansų ir kredito sistema (Abramavičius *et al* 2009, p. 493). O. Fedosiuk šios nusikalstamos veikos objektą (saugomą vertybę) įvardija kaip kredito ir finansinių įstaigų, taip pat Europos Sąjungos, valstybės ir savivaldybių ir jų teikiamą paramą administruojančių juridinių asmenų turtines teises ir interesus (Gruodytė *et al*, 2022, p. 88). Darbo autorės nuomone, kreditinio sukčiavimo esmė yra kredito ir finansų sistemos apsauga, o turtinės teisės ir turtiniai interesai yra fakultatyvus objektas.

Anot A. Abramavičiaus, su nusikalstamos veikos objektu yra susijęs nusikalstamos veikos dalykas, t. y., tie materialaus pasaulio daiktai, į kuriuos tiesiogiai kėsinantys pažeidžiami teisiniai gėriai. Nusikalstamos veikos dalyko nevalia tapatinti su nusikalstamos veikos objektu. Nusikalstamos veikos dalykas yra materialioji teisinio gėrio išraiška realiame pasaulyje ir juo gali būti labai materialūs daiktai, tačiau kai kurie teisiniai gėriai gali ir neturėti materialios išraiškos (Švedas *et al*, 2019, p. 193-194).

Kreditinio sukčiavimo dalykas išdėstytas BK 207 straipsnio 1 dalyje - kreditas, paskola, tikslinė parama, subsidija, dotacija, laidavimo ar banko garantijos raštai arba kiti kreditiniai įsipareigojimai. D. Stasiulis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare nurodė, kad kreditinio sukčiavimo dalykas yra kredito, paskolos ar subsidijos lėšos arba, kitaip tariant, pinigai, taip pat objektyviai išreikšti laidavimo, banko garantijos

raštai ar kiti kreditiniai įsipareigojimai bei kitas turtas (Abramavičius *et al*, 2009, p. 493). Svarbu paminėti, kad 2019 liepos 26 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-3 straipsniu įstatymo 6 straipsniu, atsirado du papildomi dalykai – tikslinė parama ir dotacija (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso..., 2019). Pasikeitus teisiniam reguliavimui, O. Fedosiuk apibrėžė kreditinio sukčiavimo dalyką. Anot jo, pagal normos konstrukciją kreditinio sukčiavimo dalyku laikytini banko, kitų kreditinių įstaigų, taip pat Europos Sąjungos, valstybės ir savivaldybės paramą skirstančių juridinių asmenų finansiniai įsipareigojimai: kreditas, paskola, laidavimo ar banko garantijos raštai, tikslinė parama, subsidija, dotacija. Sąrašas pateikiamas nebaigtinis (Gruodytė *et al*, 2022, p. 88).

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) šeštosios knygos 6.881 straipsnyje kreditavimo sutarties samprata suformuluota taip: kreditavimo sutartimi bankas ar kita kredito įstaiga (kreditorius) įsipareigoja suteikti kredito gavėjui sutartyje nustatyto dydžio ir nustatytomis sąlygomis pinigines lėšas (kreditą), o kredito gavėjas įsipareigoja gautą sumą grąžinti kreditoriui ir mokėti palūkanas (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Kitaip nei paskolos sutarties atveju, kreditą gali teikti tik kredito įstaigos. Paminėtina ir tai, jog kreditas gali turėti tik piniginių lėšų pavidalą, be to, jis netampa gavėjo nuosavybe (Gruodytė *et al*, 2022, p. 83).

Paskolos samprata taip pat aiškintina CK nuostatomis. CK 6.870 straipsnyje numatyta, kad paskola laikytina paskolos davėjo (kreditoriaus) kitai šaliai (paskolos gavėjui) nuosavybėn perduoti pinigai arba rūšies požymiais apibūdinti suvartojamieji daiktai. Paskolos gavėjas įsipareigoja grąžinti paskolos davėjui tokią pačią pinigų sumą (paskolos sumą) arba tokį patį kiekį tokios pačios rūšies ir kokybės kitų daiktų bei mokėti palūkanas, jeigu sutartimi nenustatytos kitokios sąlygos. CK 6.871 straipsnis numato, kad paskolą gali suteikti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo. D. Stasiulis papildo, kad neatsižvelgiant į tai, kad pagal CK 6.870 straipsnį paskolos dalyku gali būti ir rūšies požymiais apibūdinti suvartojamieji daiktai, BK atveju paskola laikomos tik piniginės lėšos (Abramavičius *et al*, 2009, p. 490). Pritartina D. Stasiulio nuomonei, kadangi šis ribojimas išplaukia iš tiesioginio objekto – finansų ir kredito sistemos.

Tikslinę paramą D. Stasiulis, komentuodamas 206 straipsnį, apibrėžė kaip valstybės, tarptautinių organizacijų ar kitų subjektų neatlygintinį paramos teikimą verslo, žemės ūkio ar kitiems subjektams konkrečiam tikslui (Abramavičius *et al*, 2009, p. 490). Subsidiją autorius įvardija kaip valstybės ar savivaldybės institucijų bei kitų trečiųjų asmenų paramą, skirtą plataus vartojimo prekių (paslaugų) kainoms išlaikyti ar sumažinti arba šių prekių gamybos (paslaugų teikimo) mastui išlaikyti (Abramavičius *et al*, 2009, p. 493). Dotacija

įvardijama kaip valstybės ir savivaldybės institucijų, tarptautinių organizacijų ir fondų bei kitų trečiųjų asmenų finansinė ir materialinė parama konkrečiai veiklai. D. Stasiulis pažymi, kad dotacijoms priskiriamas ir nemokamai gautas turtas (Abramavičius *et al*, 2009, p. 494).

Tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos sąvokos nėra iki galo aiškiai apibrėžtos. Teismai sprendžia šią problemą ieškodami išaiškinimų nacionaliniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose. Šiaulių apygardos teismas, spręsdamas dėl kaltinamų asmenų kaltės pagal BK 207 straipsnio 1 dalį, laikėsi pozicijos, kad bendrąja prasme paramos, subsidijos ir dotacijos sąvokų teisinė kilmė išplaukia iš CK 6.476 straipsnyje numatytos aukos sampratos. Pagal CK auka laikomas turto ar turtinės teisės dovanojimas tam tikram naudingam tikslui. Šis teiginys turi tam tikrų sąsajų su D. Stasiulio išreikšta pozicija, kad dotacijoms priskiriamas ir nemokamai gautas turtas. Šiaulių apygardos teismas šiame nuosprendyje konstatuoja, kad tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos sąvokos persipina ir esamas teisinis reguliavimas neleidžia suformuoti aiškių jų atibojimo kriterijų, todėl daro išvadą, kad visos šios trys sąvokos reiškia įvairiomis formomis teikiamą tikslinę negrąžinamą paramą, kurią pagal nustatytus kriterijus ir patvirtintas programas ekonominės veiklos subjektams teikia Europos Sąjunga, valstybės ir savivaldybės institucijos. Teismas pažymi, jog konkrečioje baudžiamojoje byloje pasirinkimą, kurį požymį (tikslinės paramos, dotacijos ar subsidijos) taikyti, lemia konkretaus teisės akto ir (ar) sutarties, kurių pagrindu teikiama parama, terminija (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-182-616/2023).

Laidavimas taip pat, šiuo atveju, aiškinamas vadovaujantis CK nuostatomis. CK 6.76 straipsnyje numatyta, jog laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės. CK 6.77 straipsnyje numatyta, kad laidavimas atsiranda sudarius laidavimo sutartį arba įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad CK 6.76 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad laidavimas yra papildoma (šalutinė) prievolė. Kai pasibaigia pagrindinė prievolė arba ji pripažįstama negaliojančia, pasibaigia ir laidavimas. CK Šeštosios knygos komentare pažymima, jog pasibaigus pagrindinei prievolei (pvz., atleidus skolininką nuo prievolės vykdymo, pritaikius įskaitymą, novaciją ir pan.), baigiasi ir laidavimas. Tuo laidavimas iš esmės skiriasi nuo garantijos (Mikelėnas, 2003, p. 118).

Remiantis CK nuostatomis, aiškintina ir garantijos sąvokos apibrėžtis. CK 6.90 numatyta, kad garantija laikomas vienašalis garanto įsipareigojimas garantijoje nurodyta suma visiškai ar iš dalies atsakyti kitam asmeniui – kreditoriui, jeigu asmuo – skolininkas

prievolės neįvykdys ar ją įvykdys netinkamai, ir atlyginti kreditoriui nuostolius tam tikromis sąlygomis. CK 6.93 straipsnyje numatyta, kad banko garantija bankas ar kita kredito įstaiga (garantas) raštu įsipareigoja sumokėti skolininko kreditoriui nustatytą pinigų sumą pagal kreditoriaus reikalavimą. CK komentare akcentuojama, kad 6.90 straipsnio 1 dalyje pateiktame apibrėžime matyti, kad garantija, skirtingai nei laidavimas, yra savarankiška, o ne papildoma prievolė, o atsakomybė – subsidiarioji (Mikelėnas, 2003, p. 118).

Kitus kreditinius įsipareigojimus D. Stasiulis įvardija kaip bet kokia forma išreikštus asmens įsipareigojimus kitam asmeniui sumokėti tam tikrą pinigų sumą tam tikromis sąlygomis, draudimo bendrovių ar kitų subjektų išduota garantiją, dokumentus, išreiškiančius reikalavimo teisę į skolininką, dotaciją ir t. t. (Abramavičius *et al*, 2009, p. 493-494). O. Fedosiuk nuomone, kiti kreditiniai įsipareigojimai gali atsirasti iš tokių kreditinius santykius sukuriančių sandorių kaip draudimas, lizingas, vekselio diskontas ir akceptas, piniginio reikalavimo termino atidėjimas, faktoringo ir forfeitingo sutartys ir kt. (Gruodytė *et al*, 2022, p. 88).

Vokietijos BK kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis įtvirtinta 22 skyriaus „Sukčiavimas ir turto pasisavinimas“ 265^b straipsnyje. Nusikalstamos veikos dalyku laikytinas kreditas, kurio apibrėžimas pateikiamas straipsnio 3 dalyje. Į kredito sąvoką įeina – visų rūšių paskolos grynaisiais pinigais, akceptiniai kreditai, piniginių reikalavimų įsigijimas už užmokestį arba jų atidėjimas, vekselių ir čekių diskontavimas, laidavimų, garantijų ir kitų garantijų prisiėmimas (https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html).

Latvijos BK kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis nustatyta XIX skyriaus „Ekonominio pobūdžio nusikalstamų veikų“ skyriaus 210 straipsnyje „Nesažiningas kredito ir kitų paskolų gavimas ir naudojimas“. Šios nusikalstamos veikos dalyku laikytina subsidija, dotacija, kreditas ar kitos paskolos (<https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966>).

Estijos BK XIII skyriaus „Nusikaltimai nuosavybei“ „Nusikaltimų visų rūšių nuosavybei“ poskyrio 210 straipsnyje įtvirtinta nusikalstama veika pavadinimu „Sukčiavimas išmokų srityje“. Nusikalstamos veikos dalyku galima įvardinti išmoką, kurios apibrėžimas pateikiamas Estijos BK 210 straipsnio 1 dalyje. Išmoka - tai iš valstybės ar vietos valdžios biudžeto lėšų arba kitų viešųjų lėšų neatlygintinai arba iš dalies atlygintinai mokama išmoka ekonomine veikla užsiimančiam asmeniui arba mokesstinė paskata ekonominei veiklai skatinti (<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/525092015001/consolide/current>).

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta, galima konstatuoti, kad rūšinis kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties objektas yra verslo tvarka. Kreditinio sukčiavimo esmė yra kredito ir finansų sistemos apsauga, o turtinės teisės ir turtiniai interesai yra fakultatyvus objektas. Kreditinio sukčiavimo dalyku laikytini kreditas, paskola, tikslinė parama, subsidija, dotacija, laidavimo ar banko garantijos raštai arba kiti kreditiniai įsipareigojimai. Didesnių sunkumų nesukelia sąvokos kreditas, paskola, laidavimas, garantija, kurių turinys yra atskleistas civilinėje teisėje. Tačiau tikslinės paramos, subsidijos, dotacijos sąvokos kelia tam tikrų sunkumų, nes jų turinys Europos Sąjungos ar nacionalinės teisės aktuose nėra pakankamai atskleistas. Užsienio šalių (Vokietijos, Latvijos ir Estijos) baudžiamuosiuose kodeksuose taip pat numatytos kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties. Palygintose užsienio valstybėse kreditinis sukčiavimas yra patalpintas baudžiamųjų įstatymų skyriuose, skirtuose turtinėms nusikalstamoms veikoms. Šių nusikalstamų veikų dalykas iš esmės atitinka išskiriamą ir Lietuvos įstatymų leidėjo.

2.2. Veika ir jos padarymo būdas

BK 207 straipsnio 1 dalies dispozicijoje veika yra aprašoma žodžiais „apgaulė gavo kreditą, paskolą, tikslinę paramą, subsidiją, dotaciją, laidavimo ar banko garantijos raštus arba kitus kreditinius įsipareigojimus“.

Taigi, nagrinėjamu atveju, svarbu koncentruotis ir analizuoti du požymius – gavimą ir apgaulę. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikia žodžio „gauti“ reikšmę – pasidaryti turinčiam, įgyti (<https://www.ekalba.lt/>). E. Sinkevičiaus nuomone, terminas „gavo“ gali būti suprantamas nevienodai. Viena vertus, „gavimas“ gali būti siejamas su paskolos ar kredito sutarčių sudarymu, kita vertus – su piniginių lėšų ar besąlyginių piniginių įsipareigojimų pagal šias sutartis gavimu. Pats terminas „gavo“ turi būti aiškinamas kaip procesas, kurį sudaro prašymo skirti kreditą ir kitų duomenų pateikimas, derybos dėl sutarties sąlygų, kreditinės ar paskolos sutarčių pasirašymas arba kitokių kreditinio pobūdžio įsipareigojimų išdavimas ir galiausiai pinigų kredito gavėjui išdavimas grynaisiais ar pervedimas į jo sąskaitą arba dokumentų su banko kreditiniais įsipareigojimais išdavimas suinteresuotam asmeniui (Sinkevičius, 2002, p. 92).

Vokietijos BK šiek tiek kitaip negu Lietuvos BK apibrėžti kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos požymiai. 265b straipsnyje įvardijamas ne gavimas, bet paraiškos pateikimas kreditui gauti, pratęsti ar pakeisti kredito sąlygas. Vadinasi, nusikalstama veika laikoma baigta, nuo momento, kai pateikiama apgaulinga paraiška. Panašiai formuluojamas

kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties požymis ir Latvijos BK, kuriame numatyta, jog baudžiamoji atsakomybė taikoma, pateikus apgaulingą informaciją siekiant gauti subsidiją, dotaciją, kreditą ar kitas paskolas. Estijos BK įtvirtinta sąvoka „gavimas“ panaudojant apgaulę kaip ir Lietuvos BK.

A. Abramavičiaus teigimu, nusikalstamos veikos padarymo būdas parodo, kaip buvo padaryta nusikalstama veika. Kai kuriais atvejais, nusikalstamos veikos padarymo būdas yra įtrauktas į BK Specialiosios dalies straipsnių dispozicijas kaip būtinas sudėties požymis. Norint kvalifikuoti tokią veiką, būtina nustatyti jos padarymo būdą. Autorius kaip pavyzdį pateikia baudžiamąją atsakomybę už sukčiavimą (BK 182 str.), kuri atsiranda, jei svetimas turtas, svetima turtinė teisė įgyjama pasinaudojant apgaulę arba panaudojant apgaulę panaikinama turtinė prievolė ar jos išvengiama (Švedas *et al*, 2019, p. 216-217).

Apgaulė kaip nusikalstamos veikos padarymo būdas būdinga ir kreditiniam sukčiavimui. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne apgaulė apibrėžiama kaip veiksmai, elgesys ar žodžiai, kuriais sąmoningai norima apgauti, suklaidinti. Žodis „apgauti“ šiame žodyne aiškinamas kaip „apsukti“, „suklaidinti“, o žodis „apgaulus“ – „klastingas“, „neteisingas“ (<https://www.ekalba.lt>).

E. Sinkevičius nurodo, kad plačiausia apgaulės samprata pateikiama civilinėje teisėje, pasiremdamas Valentino Mikelėno leidiniu, kuriame teigiama, kad sutartinėje teisėje apgaulė laikomi aktyvūs šalies veiksmai, kai šalis pateikia melagingą informaciją kitai šaliai, siekdama ją paskatinti sudaryti sutartį, taip pat tylėjimas, tai yra, svarbių sutarčiai sudaryti aplinkybių slėpimas, kai jas šalis privalėjo atskleisti kitai šaliai pagal įstatymą ar sąžiningumo reikalavimo principus (Sinkevičius, 2002 cituota Mikelėnas, 1996, p. 415-416).

Pats E. Sinkevičius suformulavo sukčiavimo, turtinės žalos padarymo apgaulė ir kreditinio sukčiavimo nusikaltimų sudėtimis tinkančią apgaulės sampratą. Jo teigimu, apgaulė yra tyčinis kaltininkui iš anksto žinomos objektyvios tiesos, siekiant suklaidinti nukentėjusįjį, iškreipimas, pateikiant tikrovės neatitinkančius faktus arba juos nutylint, jeigu kaltininkas turėjo teisinę pareigą apie šiuos faktus pranešti (Sinkevičius, 2002, p. 38-39).

D. Stasiulis pateikia siauresnę apgaulės sampratą, tinkančią tik kreditinio sukčiavimo atžvilgiu ir tik kredito bei paskolos neteisėto gavimo atveju. Jo teigimu, apgaulė dažniausiai pasireiškia tikrovės neatitinkančių duomenų dėl kredito ar paskolos gavėjo turtinės padėties, dėl kredito gavėjo egzistavimo fakto, ekonominių rodiklių ir pan. pateikimu. Tikslinė parama, subsidija, dotacija, banko garantijos raštai arba kiti kreditiniai įsipareigojimai šio autoriaus nėra aptariami, tačiau jis nukreipia į apgaulės išaiškinimą

sukčiavimo (182 str.) kontekste, kurį jau yra analizavęs E. Sinkevičius (Abramavičius *et al*, 2009, p. 494).

Apgaulės turinį, kreditinio sukčiavimo atveju, analizavo ir O. Fedosiuk, kurio nuomone, apgaulę gali sudaryti tiek melagingi formalūs kreditinių įsipareigojimų gavėjo duomenys (pavadinimas, statusas, organizacinė struktūra, atstovo įgaliojimų ribos), tiek ir duomenys, apibūdinantys gavėjo turtinę ir ekonominę padėtį bei turintys reikšmę davėjui priimant atitinkamą sprendimą (Gruodytė *et al*, 2022, p. 88). O. Fedosiuk teigimu, apgaulė suprantama kaip sąmoningas kito asmens suklaidinimas pranešant jam melagingas žinias (aktyvioji apgaulė) arba nutylint tikruosius faktus, kai apie juos buvo būtina pranešti (pasyvioji apgaulė). Šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje pripažintina ir tai, kad apgauti galima ne tik veikiant žmogaus protą, bet ir automatizuotą sistemą, per kurią asmuo bendrauja, pavyzdžiui, su banku (Gruodytė *et al*, 2022, p. 90-91).

Antai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamoje byloje, kurioje asmuo buvo nuteistas pagal BK 207 straipsnio 1 dalį, kasacinis teismas argumentavo, kad R. Č., siekdamas finansinės naudos – gauti maksimalias išmokas už ekologinį ūkininkavimą iš Nacionalinės mokėjimo agentūros, gerai žinodamas reikalavimus ūkininko ūkiui įregistruoti, ekologinio ūkininkavimo reikalavimus, skirtingų asmenų vardu įkurdavo naujus ūkininkų ūkius ir jų vardu gaudavo išmokas. Nuteistojo R. Č. prieš NMA panaudota apgaulė pasireiškė tuo, kad jis, turėdamas tikslą išvengti maksimalios metinės išmokos vienai valdai apribojimo ir gauti kuo daugiau paramos lėšų, su įvairiais asmenimis sudarė formalius žemės sklypų nuomos (panaudos) ir pirkimo–pardavimo sandorius, jų vardu įregistravo ūkininkų ūkius, pateikė NMA suklastotus dokumentus ir jų pagrindu minėti asmenys gavo paramą, kuri atiteko R. Č., faktiškai valdančiam tuos ūkius. Taigi tokiais savo veiksmais nuteistasis R. Č. įgyvendino nusikalstamą sumanymą, t. y. užvaldė paramos lėšas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223-976/2020).

Pasyvioji apgaulė yra tais atvejais, kai kaltininkas, pasinaudodamas nukentėjusiojo tam tikrų esminių aplinkybių nežinojimu ar netinkamu jų supratimu, iš tikrųjų objektyviai egzistuojančius faktus nutyli ir taip klaidina nukentėjusįjį, nors apie šiuos faktus turėjo teisinę pareigą pranešti (Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose..., 2012). Pasyviosios apgaulės turinys, tiesa, sukčiavimo nusikaltimo kontekste, atskleistas kasacinėje nutartyje Nr. 2K-274/2011. Manytina, kad kreditinio sukčiavimo sudėtyje ji gali reikštis panašiai. Nutartyje pažymima, jog nuteistasis R. B. žinojo, kad jo brolio įmonė reorganizuota, tačiau šiuos objektyviai egzistuojančius faktus įrankių įsigijimo metu nutylėjo ir taip suklaidino nukentėjusįjį. Iš bylos duomenų matyti, kad kasatorius tris kartus

pirko iš UAB „MFT Norveda“ įrankius, todėl turėjo realią galimybę informuoti apie pasikeitusią situaciją brolio įmonėje, tačiau to nepadarė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274/2011).

Apgaulė kaip nusikalstamos veikos požymis įtvirtintas ir užsienio šalių kreditinio sukčiavimo nusikalstamų veikų sudėtyse. Vokietijos BK šis požymis tiesiogiai apgaule neįvardijamas, tačiau gana išsamiai nurodoma, kokie dokumentai vertintini kaip apgaulingi (neteisingi arba neišsamūs dokumentai, ypač balansai, pelno (nuostolio) ataskaitos, turto ir įsipareigojimų suvestinės, vertinimo ataskaitos, raštu pateikti neteisingi arba neišsamūs duomenys apie finansines aplinkybes, kurios yra palankios paskolos gavėjui ir yra svarbios sprendimui dėl tokios paraiškos priimti). Pastebėtina, kad Vokietijos BK numato pasyviają apgaulę, kuomet nepateikiama informacija apie bet kokį dokumentuose ar ataskaitose pateiktos finansinės padėties pablogėjimą, kuris yra svarbus priimant sprendimą dėl tokios paraiškos. Latvijos BK apgaulė įvardijama kaip melagingos informacijos pateikimas, o Estijos BK taip pat kaip ir Lietuvos BK naudojamas terminas „apgaulė“.

Kreditinio sukčiavimo atveju, pagal teismų praktiką reikalautinas ir esminės apgaulės požymis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė dėl apgaulės esmingumo. Kasacinio teismo nuomone, panaudota apgaulė darant BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodytą nusikaltimą buvo esminė ir turėjo lemiamą įtaką sprendimui skirti subsidiją, kadangi NMA, būdama suklaidinta R. Č. panaudotos apgaulės, skyrė subsidijas minėtiems asmenims, nes šie atitiko formaliuosius reikalavimus paramai gauti. Kasacinio teismo pastebėjimu, nors NMA nėra priėmusi administracinio akto, patvirtinančio faktą, kad išmokos buvo išmokėtos neteisėtai, tačiau, sprendžiant dėl subsidijos gavimo apgaule, ši aplinkybė pati savaime nepaneigia nusikalstamos veikos požymių buvimo R. Č. veikoje. Priešingai, tai, kad NMA išmokėjo paramos lėšas, įvertinusi tik formalius kriterijus paramai gauti ir nežinodama, kad už formaliai prisistačiusius ūkininkais asmenis realiai veikė kitas asmuo – R. Č., kasacinio teismo įsitikinimu, kaip tik įrodo R. Č. panaudotos apgaulės esmingumą, nes, nepanaudojus apgaulės, subsidijos nebūtų skirtos.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223-976/2020).

Baudžiamosios teisės moksle laikoma, kad kreditinio sukčiavimo nusikaltimo sudėtis yra formalioji (Abramavičius *et al*, 2009, p. 494, Gruodytė *et al*, 2022, p. 88-89). Formaliosiomis nusikalstamų veikų sudėtimis laikomos tokios sudėty, kurios apsiriboja tik veika, o veikos padariniai paliekami už nusikalstamos veikos sudėties ribų. Tokiose sudėtyse nusikalstamos veikos baigtumui nustatyti pakanka tik pačios veikos atlikimo, o padarinių atsiradimas reikšmingas tik baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimui (Švedas *et al*, 2019, p. 181).

Baudžiamosios teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad BK 207 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos baigtumas siejamas su kreditinių įsipareigojimų, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimo momentu ir baudžiamajai atsakomybei taikyti nebūtina, kad minėtais apgaulingais veiksmais būtų padaryta turtinės žalos davėjui.

E. Sinkevičiaus nuomone, vien tik sutarties sudarymas be jos realaus vykdymo negali būti vadinamas kredito gavimu. Paskolos, kreditinės arba kitokių sutarčių sudarymas, gaunant banko kreditinius įsipareigojimus ateičiai, pateikiant apgaulingus duomenis, jau tiesiogiai kelia grėsmę baudžiamąjį įstatymo saugomoms vertybėms, todėl tokie veiksmai kvalifikuotini kaip pasikėsinimas apgaule gauti banko kreditą, paskolą, laidavimo ar banko garantinius raštus arba kitokius banko kreditinius įsipareigojimus (Sinkevičius, 2002, p. 92).

O. Fedosiuk pažymi, kad BK 207 straipsnio 1 dalies taikymas taip pat nesiejamas su jokia kiekybine apgaule gaunamos turtinės naudos dydžiu ir formaliai net ir nedidelės vertės paskolos, kredito, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimas apgaule užtraukia baudžiamąją atsakomybę (Gruodytė *et al*, 2022, p. 88-89).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi pozicijos, kad kreditinio sukčiavimo sudėtis yra formali, todėl baudžiamajai atsakomybei pakanka, kad kreditas ar kita (kas numatyta BK 207 straipsnyje) yra neteisėtai gaunama (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-66/2014).

Atskirai aptartinos kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos stadijos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. spalio 3 d. nutartyje baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-130-693/2017 pažymi, kad BK 207 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikaltimas laikomas baigtu, kai kaltininkas gauna kreditą, paskolą, subsidiją ar kitus įsipareigojimus. Rengimasis atribojamas nuo pasikėsinimo padaryti kreditinį sukčiavimą pagal tai, ar kaltininkas pradėjo įgyvendinti BK 207 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius. Kreditinį sukčiavimą objektyviaja prasme apibūdina du momentai: apgaulės panaudojimas prieš asmenį ar įstaigą, kuri priima sprendimą suteikti kreditą, paskolą, subsidiją ar kitus įsipareigojimus, ir kredito, paskolos, subsidijos, laidavimo ar banko garantijos raštų arba kitų kreditinių įsipareigojimų gavimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-130-693/2017).

Teismai, nagrinėdami bylas, pagal esamas aplinkybes sprendžia ir dėl nusikalstamos veikos baigtumo. Kauno apylinkės teismas, pripažino asmenį kaltu pasikėsinus padaryti kreditinį sukčiavimą, remdamasis tuo, kad kaltinamasis tam, kad gautų kreditus, pateikė suklastotus dokumentus apie savo pajamas, kurie šiuo atveju turėjo turėti esminę reikšmę priimant sprendimą suteikti kreditus. Teismas pažymėjo, kad nusikalstama veika nutrūko

dėl to, jog kredito įstaigoms kilo abejonių dėl pareiškėjo kreditingumo arba kaltinamajam atsisakant pateiktus papildomus duomenis dėl darbo Lietuvos policijoje. Dėl šių priežasčių paraiškos buvo atmestos ir kreditai nebuvo suteikti, tokiu būdu, teismo nuomone, veikos dėl kreditinio sukčiavimo nutrūko pasikėsینimo stadijoje (Kauno apylinkės teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2837-1109/2020).

Apibendrinant, objektyviai kreditinis sukčiavimas pasireiškia nusikalstamos veikos dalyko gavimu apgaule. Kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, todėl laikoma, kad veika baigta gavus nusikalstamos veikos dalyką realiai. Nusikalstamos veikos dalykas turi būti gaunamas apgaule, kuria suprantamas esminis asmens suklaidinimas. Vokietijos ir Latvijos BK kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos baigtumas siejamas su apgaulingų dokumentų ar informacijos pateikimu, o Estijos BK įtvirtinta sąvoka „gavimas“ panaudojant apgaulę kaip ir Lietuvos BK.

2.3. Subjektyvieji požymiai

Nusikalstamos veikos subjektyviuosius požymius apibūdina kaltė, motyvas, tikslas.

J. Prapiesčio teigimu, kaltė kaip asmens psichinis santykis su daroma veika ir jos padariniais yra būtinas kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties požymis (Švedas *et al*, 2019, p. 252). V. Piesliakas teigia, jog būdama būtinoji kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties dalimi, įrodinėtiną kiekvienoje baudžiamojoje byloje (V. Piesliakas, 2006, p. 336).

BK 16 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad asmuo baudžiamas už nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymą dėl neatsargumo tik BK specialiojoje dalyje atskirai numatytais atvejais. BK 207 straipsnyje kaltės forma – neatsargumas – nėra numatyta, vadinasi, ši nusikalstama veika gali būti padaroma tik tyčia. Baudžiamosios teisės moksle laikomasi nuomonės, kad formaliųjų nusikalstamų veikų sudėčių atveju, tiesioginei tyčiai būdingi pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio suvokimo ir norėjimo veikti požymiai. Taip pat ir kreditinio sukčiavimo atveju, kaltininkas supranta, kad gauna paskolą, kreditą, laidavimo ar banko garantinį raštą, kitą kreditinį įsipareigojimą, tikslinę paramą, subsidiją ar dotaciją, panaudodamas apgaulę, ir nori taip veikti (Abramavičius *et al*, 2009, p. 494, Gruodytė *et al*, 2022, p. 89).

Antai byloje, kurioje kasatorė ginčijo nuosprendį, kuriuo pripažinta kalta pagal BK 207 straipsnio 1 dalį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad nors nuteistoji D. M. nepripažino kalta dėl šios nusikalstamos veikos padarymo, teismai, įvertinę išorinius (objektyviuosius) nusikalstamos veikos požymius: jos atliktus veiksmus, jų pobūdį, pastangas juos darant, aplinkybes, lėmusias tokių veiksmų padarymą, kokio rezultato buvo

siekama, pagrįstai nustatė nuteistosios kaltę, kad ji suvokė kartu su bendrininkais daromos veikos pobūdį, žinojo, jog kai kurie minėtuose paramos paraiškoje ir jos priede nurodyti rodikliai neatitinka tikrovės, ir norėjo taip veikti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-73-689/2019).

BK 207 straipsnio 2 ir 3 dalyse kvalifikuotų nusikalstamų veikų sudėtys, turinčios didelės ir labai didelės turtinės žalos požymius - materialiosios, todėl, šiais atvejais galima ir netiesioginė tyčia.

Atskirai aptartina juridinio asmens kaltė. BK nustatomos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos, bet tiesiogiai nenumatoma juridinio asmens kaltė. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindams būdingi tam tikri ypatumai, kuriuos lemia tai, kad specifinio baudžiamųjų teisinių santykių subjekto – juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės (Švedas *et al*, 2019, p. 259). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2023 m. lapkričio 22 d. nutartyje yra pasisakęs, kad sprendžiant, ar juridinis asmuo yra kaltas BK 20 straipsnio 2 dalies prasme, remiantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir kasacinio teismo praktika, reikia atsižvelgti į tai, ar kaltininko veiką lėmė juridinio asmens veiklos politika, strategija, jo organizacinė struktūra ir pan. Kasacinio teismo nuomone, kaltės nėra, kai juridinio asmens veiklos politika, organizacinė struktūra nukreipta į tai, kad juridinis asmuo negalėtų veikti nusikalstamai, o ryšio egzistavimą parodo tai, kad juridinio asmens veiklos strategija, vidaus procedūros sudaro prielaidas (ar net yra orientuotos) juridiniam asmeniui veikti nusikalstamai, taip pat, kai juridinis asmuo pripažįsta jo naudai padarytos nusikalstamos veikos rezultatus *ex post facto* (po fakto) ir pan. Kasacinis teismas, apibendrinamas tai, kas išdėstyta, konstatavo, jog nagrinėjant konkrečią bylą juridinio asmens strategija turėtų būti vertinama atsižvelgiant į juridinio asmens veiklos kryptis, tikslus, numatomas perspektyvas ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-594/2023). Be to, kasacinio teismo nuomone, net ir tais atvejais, kai, pavyzdžiui, juridinis asmuo yra reorganizuojamas, savaime nereiškia, kad naujam juridiniam asmeniui negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už reorganizuoto juridinio asmens įvykdytas nusikalstamas veikas, o baudžiamoji byla visais atvejais turi būti nutraukiama. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įsitikinimu, dėl galimybės taikyti baudžiamąją atsakomybę turi būti sprendžiama įvertinus visumą reikšmingų aplinkybių, be kita ko, išsiaiškinus, ar po reorganizavimo išliko juridinio asmens, padariusio nusikalstamas veikas, pavojingumas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-304-976/2016).

Vokietijos BK 15 straipsnyje numatyta, kad jei straipsnio dispozicijoje nenumatyta atsakomybė už neatsargumą, laikoma, kad nusikalstama veika padaryta tyčia. Vokietijos BK 265^b straipsnio dispozicijoje neatsargumas nėra numatytas. Latvijos baudžiamasis įstatymas tokio pobūdžio nuostatos neturi, tačiau taip pat yra įtvirtintos kaltės rūšys: tyčia ir neatsargumas. Estijos BK 15 straipsnyje nustatyta, kad baudžiamąją atsakomybę užtraukia tik tyčinės veikos, išskyrus atvejus, kai kodekse numatyta bausmė už neatsargią veiką.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad kreditinis sukčiavimas numatytas BK 207 straipsnio 1 dalyje gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia, bet esant kvalifikuojantiems požymiams didelė ir labai didelė turtinė žala, gali būti padaryta ir netiesiogine tyčia. Juridinis asmuo traukiamas atsakomybėn tik nustačius jo kaltę. Palygintų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose numatytos kaltės formos tokios pat kaip ir Lietuvoje.

2.4. Subjektas

BK 13 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad pagal BK atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų, o šio straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais – keturiolika metų. Minėto straipsnio dalyje nusikalstamų veikų sąraše kreditinis sukčiavimas nėra įvardijamas, tad šiai nusikalstamai veikai taikoma bendroji 16 metų amžiaus riba. Trumpai aptartina ir pakaltinamumo samprata. Iš BK 17 ir 18 straipsnių išplaukia, kad už nusikalstamas veikas atsako tik pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas fizinis asmuo. Taigi, pakaltinamumas yra vienas iš privalomų nusikalstamos veikos subjekto požymių, be kurio neįmanoma baudžiamoji atsakomybė (Švedas *et al*, 2019, p. 227).

Vokietijos, Latvijos ir Estijos baudžiamuosiuose įstatymuose nustatyta bendroji 14 metų amžiaus riba. Visose trijose valstybėse asmuo atsako, jeigu yra pakaltinamas arba ribotai pakaltinamas.

Analizuojant nusikalstamos veikos subjektą, aptartinas ir bendrininkavimas. O. Fedosiuk pažymi, kad tais atvejais, kai kreditą, paskolą, kitus kreditinius įsipareigojimus, tikslinę paramą, subsidiją ar dotaciją asmuo apgaule gauna banko, ministerijos, agentūros ar kitos institucijos darbuotojo pagalba, natūraliai kyla klausimas ir dėl to darbuotojo baudžiamosios atsakomybės. Priklausomai nuo to darbuotojo realiai atliktų veiksmų, tyčios ir susitarimo su klientu turinio, jo veiksmai gali būti vertinami kaip padėjimas padaryti

kreditinį sukčiavimą, taip pat kaip kyšininkavimas, piktnaudžiavimas, dokumentų klastojimas (Gruodytė *et al*, 2022, p. 94).

Antai byloje A. D. nuteista pagal BK 207 straipsnio 1 dalį už tai, kad veikdama bendrai su D. G. sudarė susitarimą gauti iš kredito unijos paskolą apgaule O. D. vardu, pateikė pasirašyti laidavimui reikalingus dokumentus surastiems laiduotojams, pateikė kartu su A. D. pasirašyti nenustatytam asmeniui prašymą išduoti paskolą O. D. vardu, panaudojo kartu su A. D. šį žinomai suklastotą dokumentą pateikiant jį kredito unijos paskolų komitetui ir valdybai, parengė dokumentus, reikalingus paskolai išmokėti, ir pateikė juos su A. D. pasirašyti nenustatytam asmeniui, o šiam pasirašius, vėliau šiuos suklastotus dokumentus įtraukė į kredito unijos buhalterinę apskaitą ir pagal juos išmokėjo paskolą grynaisiais. Kasacinis teismas konstatavo, kad tokiais veiksmais nuteistoji D. G. įgyvendino bendrą su A. D. nusikalstamą sumanymą ir peržengė savo darbinių funkcijų ribas. Dokumentų pateikimas pasirašyti nenustatytam asmeniui už O. D., tokio žinomai suklastoto dokumento panaudojimas pateikiant jį paskolos komitetui bei valdybai ir kiti pirmiau aprašyti veiksmai, kasacinio teismo įsitikinimu, aiškiai neatitinka D. G. darbinių funkcijų turinio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-174-628/2022).

Tačiau galimas ir darbuotojo suklydimas, kas baudžiamosios atsakomybės už kreditinį sukčiavimą neužtraukia. Tokiu atveju, priklausomai nuo aplinkybių ir banko pozicijos, toks darbuotojas gali atsakyti už netinkamą pareigų atlikimą pagal BK 229 straipsnį arba gali būti apsiribota drausmine ar civiline atsakomybe (Gruodytė *et al*, 2022, p. 95).

Aptartini juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai. BK 20 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad juridinis asmuo atsako tik už nusikalstamas veikas, už kurių padarymą BK specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė. Jeigu konkrečiame BK Specialiosios dalies straipsnyje nėra nurodyta, jog už tokios veikos padarymą gali atsakyti ir juridinis asmuo, jis negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (Abramavičius *et al*, 2004, p. 122). BK 207 straipsnio 4 dalyje juridinio asmens atsakomybė už šiame straipsnyje numatytas veikas yra numatyta.

D. Soloveičikas pažymi, kad juridinių asmenų sampratos ir rūšių apibrėžčių reikia ieškoti CK (Abramavičius *et al*, 2004, p. 121). Antrosios knygos IV skyriuje išdėstyta juridinio asmens sąvoka, viešųjų ir privačių asmenų, valstybės ir savivaldybių sampratos bei kt. BK 20 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad būdama juridiniu asmeniu pagal BK neatsako valstybė, savivaldybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija.

BK 20 straipsnio 2 dalyje pažymima, kad juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę: 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

E. Sinkevičiaus nuomone, BK juridinis asmuo identifikuojamas tik su vadovujančiu juridinio asmens personalu, kas faktiškai reiškia, kad tik tokio fizinio asmens veika turi būti laikoma juridinio asmens veika, jei šis fizinis asmuo ėjo vadovaujamas pareigas juridiniame asmenyje ir būtent dėl šių pareigų ėjimo jis turėjo teisę atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti juridinio asmens vardu sprendimus, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą turi būti laikoma juridinio asmens veika (Sinkevičius, 2002, p. 117-118).

D. Soloveičiko teigimu, vadovaujančiomis pareigomis laikytinos tokios asmens pareigos, kurios suteikia teisę duoti privalomus kitiems juridinio asmens darbuotojams nurodymus ar įsakymus, taip pat teisę formuoti juridinio asmens ar jo struktūrinės dalies veiklos ar funkcionavimo kryptis ir atstovauti juridiniam asmeniui, priimti sprendimus jo vardu arba kontroliuoti veiklą (Abramavičius *et al*, 2004, p. 123).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad norint patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn BK 20 straipsnio 2 dalies pagrindu, nustatyti vien tik padariusio nusikaltimą fizinio asmens, kuris ėjo juridiniame asmenyje vadovaujančias pareigas bei turėjo atstovo ar sprendimo priėmimo arba kontrolės teises, nepakanka. Įstatymas reikalauja nustatyti dar vieną su pačia nusikalstama veika susijusią sąlygą, t. y., su veikos esme susijusius alternatyvius požymius, jog nusikalstama veika turi būti padaryta juridinio asmens naudai arba nusikalstama veika turi būti padaryta tenkinant juridinio asmens interesus (Sinkevičius, 2002, p. 120). T. Girdenis, remdamasis teismų praktika ir baudžiamosios teisės doktrina pažymi, kad terminas „juridinio asmens naudai“ reiškia, kad kaltininko – fizinio asmens – nusikalstama veika turi būti siekiama naudos jo atstovaujamam, kontroliuojamam ar pan. juridiniam asmeniui. Nauda paprastai yra aiškinama kaip turtinės naudos gavimas (pavyzdžiui, juridinis asmuo įgyja pinigais įkainojamų vertybių, išvengia privalomų mokesčių ar išsaugo savo turto vertę nepakitusia ir pan.) (Girdenis *et al*, 2014, p. 6). G. Švedas naudą apibūdina kaip piniginės arba kitokios materialinės naudos juridiniam asmeniui siekį, pavyzdžiui, paskolos ar subsidijos gavimą, mokesčių mokėjimo išvengimą arba jų sumažinimą, ekonominių ar kitų sankcijų išvengimą ir pan. (Švedas *et al*, 2019, p. 243).

T. Girdenis interesų užtikrinimą apibūdina kaip kitų (nebūtinai turtinių) juridinio asmens siekių įgyvendinimą (tai, kas konkrečiam juridiniam asmeniui yra svarbu, kas tiesiogiai susiję su jo veikla, tikslais ir padėtimi rinkoje, visuomenėje, tai, kas padės sėkmingai funkcionuoti ir siekti tikslų: dominuojančios pozicijos atitinkamoje rinkoje užėmimas, užsakymų gavimas ir pan.) (Girdenis *et al*, 2014, p. 6). G. Švedo nuomone, nusikalstamos veikos padarymu juridinio asmens interesais laikytini tokie atvejai, kai juridinis asmuo skelbiamas patikimu partneriu ar klientu, gerinama jo reputacija, reklamuojamas jo vardas ir panašiai (Švedas *et al*, 2019, p. 243). Anot, T. Girdenio, „intereso“ sąvoka platesnė nei „naudos“ ir gali apimti pastarąją (Girdenis *et al*, 2014, p. 6-7).

BK 207 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas 20 straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros arba kontrolės. Darbuotojo apibrėžtį pateikia Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, kuriame nurodoma, kad darbuotojas yra fizinis asmuo, įsipareigojęs atlygintinai atlikti darbo funkciją pagal darbo sutartį su darbdaviu. (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 2016). Įgaliotu asmeniu laikytinas asmuo, veikiantis pagal įgaliojimą, prokurą, pavedimo sutartį ar kitais pagrindais, teisėtai suteikiančiais teisę asmeniui atstovauti juridiniam asmeniui ir veikti jo interesams. D. Soloveičikas pažymi, kad kiekvienu konkrečiu atveju būtina nustatyti, ar tarp asmens, padariusio nusikalstamą veiką, ir juridinio asmens yra teisiniai atstovavimo santykiai. Tokiais atvejais, autorius pateikia nuorodą į CK ir kitų įstatymų nuostatas, nustatančias atstovavimo juridiniam asmeniui pagrindus ir tvarką (Abramavičius *et al*, 2004, p. 125).

BK 20 straipsnio 4 dalis numato, kad juridinis asmuo gali atsakyti už kontroliuojamo arba jam atstovaujančio kito juridinio asmens 20 straipsnio 2 ar 3 dalyje nurodytomis sąlygomis padarytas nusikalstamas veikas, jeigu jos padarytos pirmiau nurodyto juridinio asmens naudai jame vadovaujančias pareigas einančio ar jo įgalioto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės. Manytina, kad, BK 20 straipsnio 4 dalies kontekste, taip pat kiekvienu konkrečiu atveju būtina aiškinti, kokie yra padariusio nusikalstamą veiką kontroliuojamo arba atstovaujančio juridinio asmens teisiniai santykiai su kontroliuojančiuoju ar atstovaujamoju juridiniu asmeniu.

BK akcentuojama, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už jo naudai arba jo interesais fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą padaryti

nusikalstamą veiką nepašalina fizinio asmens baudžiamoji atsakomybės, taip pat tai, kad fizinis asmuo už šią veiką atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba jis nėra traukiamas atsakomybėn dėl kitų priežasčių.

Darbo autorės atliktoje teismų praktikos apžvalgoje juridiniai asmenys baudžiamojon atsakomybėn traukiami esant BK 20 straipsnio 2 dalyje nurodytam pagrindui, tačiau pasitaiko atvejų, kai juridinis asmuo atsakomybėn nepatrauktas, nors tam buvo gana rimtas pagrindas. Antai byloje kaltinimas L. S. pareikštas pagal BK 207 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 3 dalį dėl to, kad ji suklastojo tikrus dokumentus ir apgaulės būdu savo ir UAB „T. p.“ naudai iš Užimtumo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos gavo subsidiją ir dėl to padarė didelės žalos. Būdama UAB „T. p.“, į. k. (duomenys neskelbtini), direktore, turėdama teisę veikti įmonės vardu ir vienasmeniškai priimti sprendimus, turėdama išankstinį sumanymą apgaulės būdu UAB „T. p.“ ir savo naudai įgyti Užimtumo tarnybos lėšas, suklastojo dokumentus kuriuos pateikė UAB „T. p.“ buhalterinę apskaitą tvarkiusiai UAB „E.“ buhalterei J. P. Tokiu būdu iš Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos buvo gautos išmokos (darbuotojų darbo užmokesčio) subsidijavimui iš viso – 11 465,81 Eur, dėl ko Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patyrė didelę žalą. Tačiau dar ikiteisminio tyrimo metu prokurore atmetė L. S. gynėjo advokato G. Danėliaus prašymą pareikšti įtarimą juridiniam asmeniui UAB „T. p.“, nurodant, jog ikiteisminio tyrimo metu nebuvo surinkta duomenų, kurie rodytų, jog įmonei „T. p.“ turėtų būti pareikštas įtarimas (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-188-806/2022).

Užsienio valstybėse juridinio asmens atsakomybė taip pat numatyta. Vokietijos BK 74e straipsnyje numatyta speciali nuostata dėl juridinio asmens ir tokio asmens atstovo baudžiamosios atsakomybės, kurioje išsamiai išvardijami asmenis siejantys ryšiai su juridiniu asmeniu (juridinio asmens vadovas, atstovas, partneris ir kt.), kai tokia atsakomybė taikoma. Latvijos BK 12 straipsnis numato, kad fizinis asmuo, padaręs nusikalstamą veiką veikdamas civilinės teisės reglamentuojamo juridinio asmens interesais, šio asmens naudai arba dėl nepakankamos jo priežiūros ar kontrolės, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau juridiniam asmeniui gali būti taikomos įstatyme numatytos prievartos priemonės, kurių skyrimo pagrindas ir pačios priemonės numatytos atskirame VIII.¹ skyriuje „Juridiniams asmenims taikomos prievartos priemonės“. Estijos BK 210 straipsnyje numatyta, kad už šią veiką atsako ir juridinis asmuo.

Apibendrinant, kreditinio sukčiavimo subjektu gali būti pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas, 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo (palygintose užsienio valstybėse –

14 metų). Už kreditinį sukčiavimą, esant BK 20 straipsnyje nurodytoms sąlygoms, atsako ir juridinis asmuo. Vokietijos, Latvijos ir Estijos baudžiamuosiuose įstatymuose, juridinis asmuo taip pat atsako pagal BK.

3. KREDITINĮ SUKČIAVIMĄ KVALIFIKUOJANTYS POŽYMIAI

Kaip jau buvo analizuota ankstesniuose skyriuose, BK 207 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties formuluotėje įtvirtinta formalioji sudėtis, t. y. pakanka fakto, kad kreditas, paskola, tikslinė parama, subsidija, dotacija, laidavimo ar banko garantiniai raštai arba kiti kreditiniai įsipareigojimai būtų gauti.

BK 207 straipsnio antroje ir trečioje dalyje pateikiamos kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėtys. Šios sudėtys be bendrųjų nusikalstamos veikos požymių, taip pat turi ir šios rūšies nusikalstamos veikos pavojingumą didinančių požymių (Švedas *et al*, 2019, p. 178).

BK 207 straipsnio 2 dalyje numatyta atsakomybė už kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį - valstybės ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai arba kitam juridiniam ar fiziniam asmeniui padarytą didelę turtinę žalą, gavus tikslinę paramą, subsidiją ar dotaciją. Ši nusikalstamos veikos sudėtis yra materialioji. Materialiosiomis nusikalstamos veikos sudėtimis laikomos sudėtys, kurios apima ne tik pačią veiką, bet ir šios veikos sukeltus padarinius (Švedas *et al*, 2019, p. 181). Tokiose sudėtyse nusikalstamų veikų baigtumo momentas siejamas su tam tikrų padarinių atsiradimu, šiuo atveju, didele turtine žala. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad reikia ne tik nustatyti pačius padarinius, bet ir priežastinį ryšį su jais.

Antai Kauno apylinkės teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, padarė išvadą, kad ištirtų įrodymų visuma patvirtina, kad G. G. veikė tiesiogine tyčia, suvokė pavojingą savo ir bendrai su juo veikusio padėjėjo V. Š. daromų nusikalstamų veikų pobūdį, numatė dėl tokios veikos kilsiančius padarinius ir šių padarinių norėjo, todėl kaltinamojo veiksmai teisingai kvalifikuotini iš sutapties pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, 22 straipsnio 1 dalį ir BK 207 straipsnio 2 dalį (Kauno apylinkės teismo 2023 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-1544-946/2023).

BK 207 straipsnio 3 dalyje numatyta dar labiau kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis. Straipsnis formuluojamas taip, kad atsakomybė numatyta už padarytą labai didelę turtinę žalą gavus tikslinę paramą, subsidiją ar dotaciją, arba sukčiavimą dalyvaujant organizuotoje.

Latvijos BK 210 straipsnio 2 dalyje taip pat numatyta kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis. Kvalifikuojantis požymis šioje sudėtyje yra didelis mastas. Vokietijos ir Estijos baudžiamuosiuose įstatymuose kvalifikuojančių požymių nenumatyta.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2023 m. balandžio 27 d. įstatymu Nr. XIV-1925 pakeisti turtinės žalos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusikaltimų ekonomikai ir verslo tvarkai dydžiai. Įsigaliojus minėtai pataisai (nuo 2023 m. birželio 1 d.), turtinė žala yra didelė, kai

jos dydis viršija 400 MGL, bet neviršija 900 MGL dydžio sumos. Labai didelė turtinė žala yra tuomet, kai ji viršija 900 MGL dydžio sumą (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 141, ..., 2023).

207 straipsnio 3 dalyje numatytas veiką kvalifikuojantis požymis – organizuota grupė. BK 25 straipsnio 3 dalyje apibrėžiama ši bendrininkavimo forma. Įstatymas numato, kad organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį. Šiai dienai, teismų praktika pagal BK 207 straipsnio 3 dalį nėra susiformavusi.

BK 21 ir 22 straipsniuose numatytos nusikalstamų veikų stadijos. Pažymėtina, jog baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti kreditinį sukčiavimą galima tik pagal BK 207 straipsnio 3 dalį, kadangi BK 21 straipsnio 1 dalis nurodo, kad asmuo atsako tik už rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. BK 207 straipsnio 3 dalyje numatyta didžiausia bausmė yra laisvės atėmimas iki aštuonerių metų, o tai atitinka BK 11 straipsnio 5 dalyje sunkų nusikaltimą. Pažymėtina, kad taikant baudžiamąją atsakomybę pagal BK 207 straipsnio 1 ir 2 dalis galimas tik kėsinimasis (nesunkus ir apysunkis nusikaltimai).

Apibendrinant, BK 207 straipsnio dalyse įtvirtintos kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėtys, turinčios kvalifikuojančius požymius - didelę ir labai didelę turtinę žalą. Straipsnio 3 dalyje numatytas kvalifikuojantis požymis – organizuota grupė. Baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti kreditinį sukčiavimą galima tik pagal BK 207 straipsnio 3 dalį (sunkus nusikaltimas), pagal BK 207 straipsnio 1 dalį ir 2 dalį, galimas tik pasikėsinimas. Palygintose užsienio valstybėse kvalifikuota kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis numatyta tik Latvijos BK.

4. KREDITINIO SUKČIAVIMO ATSKYRIMAS NUO KITŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ IR TEISĖS PAŽEIDIMŲ

Atlikus teismų praktikos kreditinio sukčiavimo baudžiamosiose bylose analizę, darytina išvada, kad kvalifikuojant kreditinį sukčiavimą paprastai iškyla jo atskyrimo nuo sukčiavimo (BK 182 straipsnis) ir jo santykio su dokumento suklastojimo ar disponavimu suklastotu dokumentu (BK 300 straipsnis) klausimai.

BK 182 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už sukčiavimą, kuris pasireiškia kaltininko apgaule savo ar kitų naudai įgytu svetimu turtu, turtine teise, turtinės prievolės išvengimu arba jos panaikinimu. Straipsnyje įtvirtintos kvalifikuojančios ir privilegijuojančios nusikalstamų veikų sudėtys priklausomai nuo įgytos naudos vertės (atitinkamai - daugiau kaip 400 MGL, bet ne daugiau kaip 900 MGL bei daugiau kaip 3 MGL, bet ne daugiau 10 MGL). Nustačius, kad sukčiavimo metu buvo gauta labai didelės vertės (daugiau 900 MGL) nauda arba įgytos didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės, taip pat nustatius organizuotos grupės požymį, taikytina BK 182 straipsnio 3 dalis (Gruodytė *et al*, 2021, 391).

Sukčiavimo objektas yra nuosavybės teisė, kitos turtinės teisės ir turtiniai interesai. Dalyką tiksliausiai apibūdina turtinės naudos sąvoka, kurios galimos formos aiškėja per veikos požymius: nauda gaunama neteisėtai ir neatlygintinai: a) įgijus svetimą turtą; b) įgijus turtinę teisę; c) panaikinus turtinę prievolę; d) išvengus turtinės prievolės. Veiką kvalifikuojant kaip sukčiavimą, būtina nustatyti išskirtinį naudos gavimo būdą – apgaule. Pagal sudėties konstrukciją kaltininkas gali siekti naudos ir sau, ir kitam asmeniui. Sukčiavimas laikomas baigtu nuo momento, kai kaltininkas ar kitas asmuo, kurio interesais jis veikia, įgyja galimybę pasinaudoti įgyta nauda (materialioji sudėtis), tačiau, atsižvelgiant į gaunamos naudos rūšį (turtas, turtinė teisė, panaikinta prievolė), baigtumo momentas gali būti aiškinamas šiek tiek skirtingai (Gruodytė *et al*, 2021, 391).

Kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtyse nurodytas toks pat veikimo būdas kaip ir turtinio sukčiavimo – apgaule. Šių nusikalstamų veikų dalykas turi sąsają, tačiau nėra tapatus. O. Fedosiuk teigimu, kreditinio sukčiavimo normoje sukonkretinamas turtinio sukčiavimo dalyko (turto, turtinės teisės ir turtinės prievolės) turinys (Gruodytė *et al*, 2022, p. 90). Kvalifikuojant nusikalstamas veikas, kreditinio ir turtinio sukčiavimo atribojimo klausimas yra gana kompliktuotas. Atribojimo kriterijai skiriasi atsižvelgiant į tai, kokių kreditinių įsipareigojimų buvo siekiama gauti apgaule. Kalbant apie kreditą, paskolą ir kitą kreditinių įstaigų atlygintinai suteikiamą turtinę naudą, kreditinis ir turtinis

sukčiavimai skiriasi pagal šioms nusikaltimams būdingos kaltės turinį. Kitaip tariant, turtinio sukčiavimo atveju, apgaule siekiama neteisėtos naudos kito asmens turto, turtinių teisių ir interesų sąskaita, numatant ir norint kitam asmeniui padaryti turtinės žalos. Kreditinio sukčiavimo atveju, asmens tyčia apima tik siekį gauti paskolą, kreditą ar kitą kreditinių įstaigų suteikiamą atlygintinę turtinę naudą, bet ne padaryti turtinės žalos davėjui ar kitam asmeniui. Taigi, šios veikos kriminalizavimo pagrindu yra faktas, kad davėjas buvo klaidinamas dėl aplinkybių leidžiančių tikėtis teigiamo kreditinės įstaigos sprendimo. Dėl šios priežasties baudžiamoji atsakomybė už kreditinį sukčiavimą gali kilti net ir tais atvejais, kai apgaule gautos naudos gavėjas vykdo savo įsipareigojimus ir žalos kreditoriui nepadaro. Tuo tarpu, jeigu paskola, kreditas ar kita atlygintinė turtinė nauda apgaulės būdu buvo gauti pasisavinimo tikslais, kai jų gavėjas iš anksto žinojo, kad nevykdys sutartinių įsipareigojimų, veika turi būti kvalifikuojama kaip turtinis sukčiavimas (Gruodytė *et al*, 2022, p. 91-92). Pastebėtina ir tai, kad, jei dalykas yra turtas ar kitos turtinės teisės bei pareigos, išskyrus esančias kreditinio sukčiavimo dalyku, taikoma sukčiavimo norma.

Ankstesnėje teismų praktikoje panašiu požiūriu buvo vadovaujama ir atribojant neatlygintinai teikiamų tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimą apgaule nuo turtinio sukčiavimo. Kreditinio sukčiavimo atveju, nusikalstama veika padaroma tiesiogine tyčia, t. y. asmuo suvokia, kad naudoja apgaulę siekdamas atitinkamos įstaigos ar institucijos sprendimo suteikti paskolą, kreditą, subsidiją ir kt., ir nori taip veikti. Kita vertus, kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties subjektyvieji požymiai suponuoja ir tai, kad asmuo veikia ne pasisavinimo tikslais ir nesiekia padaryti žalos kreditinius įsipareigojimus ar subsidiją teikiančiam asmeniui. Priešingu atveju veika kvalifikuotina pagal turtinio sukčiavimo normą (BK 182 straipsnis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130-693/2017).

Tačiau BK 207 straipsnyje atsiradus naujai materialiajai sudėčiai, teismai buvo priversti peržiūrėti kreditinio sukčiavimo ir turtinio sukčiavimo atribojimo teoriją. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2021 m. kovo 16 d. plenarinėje nutartyje, pabrėždamas teisinių kriterijų, pagal kuriuos apsisprendžiama, kurią normą taikyti, nustačius tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimą apgaule, svarbą, konstatavo, kad BK 207 straipsnyje įtvirtinus naują šio nusikaltimo sudėtį, vadovautis ankstesniu aiškinimu tapo nebeįmanoma, nes šiuo papildymu suformuluota norma, apimanti tiek apgaulingą tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimą, tiek tokiais tyčiniiais veiksmais didelės turtinės žalos padarymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021).

Kasacinis teismas šioje byloje atitinkamai aiškino ir šiai nusikalstamai veikai būdingą tyčinės kaltės turinį, kuris apima tiek kaltininko daromos veikos pavojingo pobūdžio suvokimą, tiek ir nusikalstamų padarinių kilimo galimybės numatymą, taip pat ir norą, kad tokie padariniai kiltų, arba sąmoningą leidimą tokiems padariniams kilti. Vadinasi, BK 207 straipsnio 2 dalis, atkartodama esminius turtinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties požymius, tik detalizuoja šios nusikalstamos veikos dalyką – iš bendrų turto, turtinės teisės ir turtinės prievolių sąvokų išskiria tikslinę paramą, subsidiją ir dotaciją. Tokios normos baudžiamojoje teisėje vadinamos specialiosiomis (*lex specialis*). Plenarinė sesija nurodo, kad pagal visuotinai žinomą ir Lietuvos Respublikos konstitucinėje jurisprudencijoje bei teismų praktikoje pripažįstamą teisės normų taikymo principą *lex specialis derogat legi generali*, esant bendrosios ir specialiosios normų konkurencijai, yra taikoma specialioji norma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021).

Taigi, remiantis kasacinio teismo išaiškinimu ir naujausia BK redakcija, tais atvejais, kai tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimas apgaule sau ar kitam asmeniui nėra susijęs su turtinės žalos padarymu arba padarytoji žala nėra didelė, nusikalstamą veiką reikėtų kvalifikuoti pagal BK 207 straipsnio 1 dalį. Tais atvejais, kai dėl tokio kreditinio sukčiavimo valstybės ar Europos Sąjungos institucija, tarptautinė viešoji organizacija arba kitas juridinis ar fizinis asmuo patyrė didelę turtinę žalą, t. y. žalą, viršijančią 400 MGL dydį, bet neviršijančią 900 MGL dydį (BK 212 straipsnio 1 dalis), nusikalstama veika kvalifikuotina pagal BK 207 straipsnio 2 dalį. Atitinkamai, padarius labai didelę turtinę žalą (virš 900 MGL dydžio sumą), nusikalstama veika kvalifikuotina pagal BK 207 straipsnio 3 dalį. Aptartais atvejais bendroji turtinio sukčiavimo norma (BK 182 straipsnio 1, 2, 3 dalys), taip pat tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką norma (BK 206 straipsnio 1, 3 dalys) netaikytinos. Šio išaiškinimo pagrindu nagrinėtoje byloje nuteistųjų veika apgaule gaunant didelės vertės tikslinę paramą buvo perkvalifikuota iš BK 182 straipsnio 2 dalis į BK 207 straipsnio 2 dalį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021).

Teismų praktikoje susiduriama su sunkumais taikant BK 207 ir BK 300 straipsnius. BK 300 straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už netikro dokumento pagaminimą, suklastoto tikro dokumento arba žinomai netikro ar žinomai tikro dokumento laikymą gabenimą, siuntimą, panaudojimą ar realizavimą. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis, kurioje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už išvardintų konkrečių netikrų dokumentų (asmens tapatybės kortelės, paso, vairuotojo

pažymėjimo ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo) pagaminimą arba tikrų suklastojimą arba žinomai netikrų ar žinomai suklastotų minėtų dokumentų laikymą, gabenimą, siuntimą, panaudojimą ar realizavimą. BK 300 straipsnio 3 dalis numato baudžiamąją atsakomybę už 1 ir 2 dalyse numatytomis veikomis padarytą didelę žalą, arba didelį kiekį 2 dalyje išvardintų netikrų dokumentų pagaminimą, tikrų suklastojimą arba žinomai netikrų ar žinomai suklastotų dokumentų laikymą, gabenimą, siuntimą, panaudojimą ar realizavimą.

BK 300 straipsnyje numatyto nusikaltimo objektu laikytinas dokumento teisinės apyvartos funkcionalumas ir patikimumas. Dalyku įvardijami tik tokie dokumentai, kurie gali būti juridinių faktų įrodymu arba teisių ir (ar) pareigų atsiradimo, pasikeitimo ir pasibaigimo įrodymu arba kitų teisinę reikšmę turinčių aplinkybių įrodymu (Abramavičius *et al*, 2010, p. 511). Netikro dokumento pagaminimas suprantamas kaip visiškai naujo žinomai melagingo dokumento pagaminimas, kuris tikrovėje neegzistuoja. Kitaip tariant, kaltininkas neteisėtai visą dokumentą, kuriame įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija, spausdina ar kitokiais būdais sukuria siekdamas išleisti tokį dokumentą į teisinę apyvartą kaip autentišką. Tikro dokumento suklastojimas suprantamas kaip dokumento tikrumo ir jo turinio teisingumo pakeitimas. Dokumento suklastojimu laikomas ne tik jo turinio pakeitimas, bet ir atskirų dokumento dalių pakeitimas ar iškraipymas. Dokumentai klastojami įrašant melagingą informaciją, padirbant parašą ar antspaudą, pašalinant tikro dokumento teksto dalį, perklijuojant nuotrauką ir panašiai (Abramavičius *et al*, 2010, p. 514).

Taigi, iš to, kas buvo aptarta, galima daryti išvadą, kad dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu ir kreditinį sukčiavimą kaip nusikalstamas veikas sieja apgaulė (sąmoningas kito asmens suklaidinimas pranešant jam melagingas žinias). Dėl šios priežasties, teismai susidūrė su sunkumais kvalifikuojant šias nusikalstamas veikas.

Teismų praktikoje yra pasisakyta, kad tikro dokumento suklastojimas yra ne tik tada, kai kaltininkas neteisėtai pakeičia autentiško dokumento formą ir (ar) turinį, tokiais neteisėtais veiksmais įtvirtindamas tikrovės neatitinkančią informaciją ir siekdamas paleisti tokį dokumentą į teisinę apyvartą kaip tikrą, bet ir tada, kai kaltininkas, objektyviai turėdamas teisę savo vardu surašyti, atspausdinti ar kitaip pagaminti tam tikrus dokumentus, neteisėtai savo vardu surašo, atspausdina ar kitaip pagamina tokį dokumentą, jame įtvirtindamas tikrovės neatitinkančią informaciją, arba kito asmens į dokumentą įtrauktus objektyvios tikrovės neatitinkančius duomenis patvirtina parašu, antspaudu arba kitokiu būdu, siekdamas paleisti tokį dokumentą į teisinę apyvartą kaip tikrą (Lietuvos

Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-35/2011).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartyje buvo pasisakyta žinomai netikrų ar žinomai suklastotų dokumentų panaudojimo siekiant sau ar kitam asmeniui gauti tikslinę paramą, subsidiją ir dotaciją kvalifikavimo klausimu. Plenarinė sesija išaiškino, kad žinomai netikrų ar žinomai suklastotų dokumentų panaudojimas siekiant sau ar kitam asmeniui gauti tikslinę paramą, subsidiją ir dotaciją, papildomai pagal BK 300 straipsnį nekvalifikuotinas, nes tokių dokumentų panaudojimas apimamas apgaulės požymio. Tačiau jeigu kaltininkas, prieš pateikdamas tokius dokumentus kaip apgaulės priemonę, pats juos pagamino, suklastojo ar įgijo iš kitų asmenų, jo veika kvalifikuotina kaip sutaptis pagal BK 207 ir 300 straipsnių atitinkamas dalis. Nustačius, kad šios nusikalstamos veikos iš esmės yra neatskiriamos (būtinės) viso kaltininko sumanymo įgyvendinimo dalys, padaromos viena po kitos per sumanymui įgyvendinti būtiną laiko tarpą, jos kvalifikuojamos kaip idealioji sutaptis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021). Taip pat, atkreiptinas dėmesys į tai, kad panaudojimas ir laikymas savarankiškai nekvalifikuojami, kadangi laikymas yra panaudojimo prielaida. Tik pagaminimas, suklastojimas, siuntimas, gabenimas ir realizavimas reikalauja papildomo kvalifikavimo.

Aptartinas ir civilinės bei baudžiamosios teisės atskyrimas per *ultima ratio* principą. O. Fedosiuk teigimu, nei bendrieji, nei specialieji teisės principai neatsako į klausimą, kokiems atvejams ir kokia racionalia apimtimi įstatymų leidėjas turėtų naudoti baudžiamosios teisės priemones (Fedosiuk, 2012, p. 716). Baudžiamajame kodekse galima surasti užuominų į paskutinės priemonės principą (asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismas paprastai skiria su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes (BK 55 straipsnis); alternatyviose sankcijose laisvės atėmimas nurodomas kaip paskutinis pasirinkimas), tačiau tiesiogiai baudžiamajame įstatyme *ultima ratio* nėra įtvirtintas (Pranka, 2012, p. 38).

E. Sinkevičius, analizavęs atsakomybę už BK 182 straipsnyje numatytą veiką, pažymi kad tais atvejais, kai skolininkas prievolės nevykdo ar ją vykdo netinkamai, jam paprastai taikoma civilinė atsakomybė. Tokiose situacijose baudžiamoji atsakomybė, atsižvelgiant į baudžiamosios teisės *ultima ratio* principą, negali būti taikoma. Baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma tik tuo atveju, kai skolininkas vengia įvykdyti prievolę naudodamas apgaulę. D. Pranka taip pat analizavo sukčiavimo ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo kriterijus ir pažymėjo, kad padarytas teisės pažeidimas atitinka sukčiavimo nusikaltimo požymius, kai atitinka esminės apgaulės, kreditoriaus teisinės padėties

apsunkinimo ir nukentėjusiojo apdairumo ir atidumo kriterijus. D. Prankos teigimu, apgaulė gali būti dvejopa: esminė ir neesminė. Tik esminė apgaulė gali būti laikoma nusikalstama (Pranka, 2012, p. 69-70).

Baudžiamosios teisės teorijoje pateiktais pasiūlymais dėl sukčiavimo atskyrimo nuo civilinio delikto iš dalies vadovaujamasi ir atskiriant kreditinį sukčiavimą nuo civilinio delikto. Antai, vienoje byloje kasatorius ginčijo jo nuteisimą pagal BK 207 straipsnio 1 dalį, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nustačius, jog subsidijos gavimo procese buvo panaudota esminė apgaulė, nėra pagrindo kalbėti apie *ultima ratio* principo pažeidimą, taip pat apie tai, kad tarp R. Č. ir NMA susiklostė teisiniai santykiai, turintys administracinės teisės, mokesčių teisės ir civilinės teisės požymių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223-976/2020).

Kvalifikuojant kreditinį sukčiavimą, dažniausiai iškyla atskyrimo nuo sukčiavimo, dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sunkumų. Atsižvelgiant į pasikeitusią teismų praktiką, anksčiau kaip sukčiavimas kvalifikuotos veikos padarytos dėl tikslinės paramos, subsidijų ar dotacijų, turi būti kvalifikuojamos pagal BK 207 straipsnį. Jei kreditinis sukčiavimas yra susijęs su netikro ar suklastoto tikro dokumento panaudojimu ir laikymu, tokia veika papildomai pagal BK 300 straipsnį nekvalifikuojama. Veika kvalifikuojama kaip BK 207 straipsnio atitinkamos dalies ir BK 300 straipsnio atitinkamos dalies sutaptis, kai kaltininkas siekdamas apgaule gauti kreditą ar kitą kreditinio sukčiavimo dalyką, suklastoja tikrą ar pagamina tikrą dokumentą.

5. BAUSMĖS IR BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖS, SKIRIAMOS UŽ KREDITINĮ SUKČIAVIMĄ

BK 207 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikaltimas nesunkus. Už šios nusikalstamos veikos padarymą kaltininkas baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

Pagal BK 207 straipsnio 2 dalį, asmenys, kurie apgaule gavo tikslinę paramą, subsidiją ar dotaciją ir dėl to valstybės ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai arba kitam juridiniam ar fiziniam asmeniui padarė didelę turtinę žalą, laikomi padariusiais apysunkį nusikaltimą ir baudžiami bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.

Asmenys, kurie apgaule gavo tikslinę paramą, subsidiją ar dotaciją ir dėl to valstybės ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai arba kitam juridiniam ar fiziniam asmeniui padarė labai didelę turtinę žalą arba sukčiavo dalyvaudami organizuotoje grupėje, laikomi padariusiais sunkų nusikaltimą, numatytą BK 207 straipsnio 3 dalyje, ir yra baudžiami bauda arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.

Apžvelgtinos pastarųjų penkerių metų (nuo 2018 m.) skiriamos bausmės pagal BK 207 straipsnio 1 dalį, kai veika nėra susijusi su dotacija, subsidija ar tiksline parama.

Dažniausiai skiriama švelniausia bausmė numatyta straipsnio sankcijoje – bauda. Paminėtina, kad BK 47 straipsnio 5 dalis numato, kad baudos dydis už padarytą nusikalstamą veiką straipsnio sankcijoje nenurodomas – jį teismas nustato, skirdamas bausmę. Baudos dydis varijuoja nuo 52 MGL iki 200 MGL. Skiriant mažesnio dydžio baudas atsižvelgiama į padarytų nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnį (padaryti nusikaltimai ekonomikai ir verslo tvarkai bei finansų sistemai), kaltės formą ir rūšį, nusikalstamos veikos stadiją, padarytų nusikalstamų veikų motyvus (pvz., siekta neteisėtai būdais gauti įmonei apyvartinių lėšų), tikslus, į jauną kaltinamojo amžių į tai, kad jis dirba, teistumus ir baustumus administracine tvarka, į nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnį, pobūdį ir pasekmes, kaltinamojo asmenybę, kaltinamojo atsakomybę lengvinančias ar sunkinančias aplinkybes ar jų nebuvimą bei kitas reikšmingas bylai aplinkybes (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 spalio 13 d. baudžiamasis įsakymas byloje Nr. e1-2769-369/2020, Kauno apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 16 d. nuosprendis byloje Nr. 1-1510-720/2021, Tauragės apylinkės teismo 2021 m. birželio 14 d. baudžiamasis įsakymas byloje Nr. e1-362-377/2021).

Skiriant didesnio dydžio baudos bausmes (150-200 MGL), atsižvelgiama tai, kad pvz., apgaule gauto kredito suma buvo labai didelė (Kauno apylinkės teismo 2022 vasario

28 d. baudžiamasis įsakymas byloje Nr. e1-975-1108/2022) arba pats baudos dydis nepagrindžiamas – teismas pasisako tik dėl bausmės rūšies skirdamas bausmę, t. y., teismas atsižvelgia į kaltinamojo asmenybę, todėl daro išvadą, kad jis baustinas bauda (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. spalio 22 d. nuosprendis baudžiamojo byloje Nr. 1-1289-276/2018). Pastebėtina, kad teismai nesvarstė galimybės skirti kartu su bauda baudžiamojo poveikio priemones.

Laisvės apribojimas, kuris kaip bausmė sankcijoje atsirado nuo 2019 m. liepos 27 d., palyginti su baudos bausme, skiriamas gana retai. Kauno apylinkės teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nuosprendyje Nr. 1-2837-1109/2020 paminėta, kad teismas nesutiko su prokurorės siūlymu skirti baudos bausmes, argumentuodamas, kad, įvertinus tai, kad kaltinamasis nedirba, ir, jo teigimu, jam susirasti darbą sunku, nėra duomenų, kad turėtų kokio nors kito turto, be to, turi kitų finansinių įsipareigojimų. Teismas, atsižvelgdamas į išvardintas aplinkybes padarė išvadą, jog baudos sumokėti kaltinamasis artimiausiu laiku neturės galimybių, todėl tokios bausmės paskyrimas, teismo įsitikinimu, netikslingas ir bausmės tikslų neužtikrins – neturės nei auklėjamojo, nei baudžiamojo, nei prevencinio poveikio kaltinamajam, taigi, teismas skyrė laivės apribojimo bausmes su įpareigojimais, kurios, didesnės nei šios bausmės vidurkis, nes viena veika baigta, o kita, nors ir nutrūko pasikėsinimo stadijoje, tačiau susidėjo iš daugelio epizodų (Kauno apylinkės teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nuosprendis baudžiamojo byloje Nr. 1-2837-1109/2020).

Kitoje byloje teismas už BK 22 straipsnio 1 dalyje, 207 straipsnio 1 dalyje padarytą nusikalstamą veiką paskyrė laisvės apribojimą vieneriems metams trims mėnesiams, su įpareigojimu dalyvauti elgesio pataisos programoje, tačiau taip pat svarstė dėl galimybės skirti baudą. Vis dėlto, teismas motyvavo, kad paskyrus švelniausią sankcijoje numatytą bausmės rūšį - baudą pagal BK 61 straipsnio taisyklės nustatant baudą artimą sankcijos vidurkiui gali būti sutrikdyta kaltinamojo ūkininko ūkio veikla. Teismas, įvertinęs nustatytų aplinkybių visumą bei atsižvelgęs į humanizmo, bausmės individualizavimo bei jos ekonomijos principus, nusprendė skirti laisvės apribojimo bausmę artimą jos vidurkiui, įpareigojant dalyvauti elgesio pataisos programoje (BK 48 straipsnio 2 dalis, 4 dalies 1 punktas) (Tauragės apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 14 d. nuosprendis baudžiamojo byloje Nr. 1-433-761/2021). Tiek pirmuoju tiek antruoju atveju, baudžiamojo poveikio priemonės nebuvo paskirtos.

Areštas skiriamas netgi rečiau negu laisvės atėmimas – per penkerių metų laikotarpį buvo skirtas tik vieną kartą. Arešto skyrimo atveju, teismas motyvavo tuo, jog kaltinamasis kaltu prisipažino, gailėjosi, nebuvo nustatyta jo atsakomybė sunkinančių aplinkybių, taip pat įvertino veikos pavojingumą didinančius veiksnius – tęstinumą, padarytos žalos dydį,

bei tai, kad ji nėra atlyginta. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, teismas skyrė kaltinamajam prokuroro siūlomą 90 parų arešto bausmę (Kauno apylinkės teismo 2022 m. spalio 13d. baudžiamasis įsakymas Nr. e1-2811-1109/2022).

Laisvės atėmimo bausmė skiriama tik tais atvejais, kai kaltininko asmenybė apibūdinama neigiamai. Klaipėdos apylinkės teismas 2018 m. lapkričio 8 d. nuosprendyje Nr. 1-572-718/2018 konstatavo, kad kaltinamasis S. Ž. padarė vieną tyčinį nesunkų nusikaltimą, yra teistas, nusikalto būdamas teistas už tyčinį nusikaltimą, taip pat po šios veikos padarymo nuteistas 2 kartus, ir atlieka laisvės atėmimo bausmę. Teismas akcentavo, kad kaltinamasis buvo aktyvus bendrininkų grupės dalyvis, taip pat apibūdino kaltinamojo asmenybę - iš ankstesnio teistumo išvadų nepadarė, žalos neatlygino ir nesistengė tai padaryti. Teismas, įvertinęs nustatytas aplinkybes, nusprendė, jog bausmės paskirtis bus pasiekta kaltinamajam S. Ž. paskyrus LR BK 207 straipsnio 1 dalies sankcijoje numatytą laisvės atėmimo bausmę, nustatant jos dydį artimą šios bausmės sankcijos vidurkiui – vieneriems metams šešioms mėnesiams (Klaipėdos apylinkės teismo 2018 m. lapkričio 8 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-572-718/2018). Kitu atveju, buvo paskirtas trumpesnis laisvės atėmimas – 3 mėnesiai. Teismas vertino padarytos veikos pavojingumą ir kaltinamojo asmenybę (padarė dvi nusikalstamas veikas būdamas neteistas, dėl nusikalstamų veikų padarymo nuoširdžiai gailisi, duomenų apie po to padarytas nusikalstamas veikas nėra, susitarė dėl paimtų pinigų grąžinimo ir vykdo šį susitarimą, prašė neskirti baudos bausmės, nes neturi lėšų ją sumokėti), ir atsižvelgdamas į tai, nusprendė paskirti minimalų laisvės atėmimo bausmės dydį. Tiesa, šią bausmę teismas atidėjo, paskirdamas įpareigojimus, įvertinęs tai, kad kaltinamasis dirba, augina mažametį vaiką, prisipažino padaręs nusikalstamą veiką, kritiškai vertina savo veiksmus. Visa tai, teismo nuomone, rodo, kad kaltinamojo asmenybė nėra tiek pavojinga, kad reikėtų ją izoliuoti nuo visuomenės, todėl teismo nuomone, bausmės tikslai bus pasiekti ir be realaus bausmės atlikimo (Kauno apylinkės teismo 2022 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-935-573/2022). Baudžiamąjį poveikio priemonės paskirtos nebuvo.

Vokietijos BK už kreditinį sukčiavimą numatyta laisvės atėmimo bausmė iki trejų metų arba bauda (sunkus nusikaltimas). Latvijos BK numatyta bausmė už 210 straipsnyje numatytą pagrindinę nusikalstamos veikos sudėtį - laisvės atėmimas iki vienerių metų, laikinas laisvės atėmimas, viešieji darbai arba bauda (nesunkus nusikaltimas), o už straipsnio 2 dalyje numatytą kvalifikuotą sudėtį taikoma bausmė yra laisvės atėmimas iki ketverių metų, laikinas laisvės atėmimas, viešieji darbai arba bauda (sunkus nusikaltimas). Estijos baudžiamasis įstatymas už sukčiavimą išmokų srityje numato, kad kaltininkas

baudžiamas pinigine bauda arba laisvės atėmimu iki penkerių metų bei teismas gali taikyti išplėstinį turto ar nusikalstamu būdu gauto turto konfiskavimą (II laipsnio nusikaltimas).

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad dažniausiai skiriama švelniausia BK 207 straipsnio 1 dalies sankcijoje numatyta bausmė – bauda. Pastebėtina, kad teismai neskiria baudžiamojo poveikio priemonių. Gana retai skiriamas laisvės atėmimas ir laisvės apribojimas. Laisvės apribojimo atveju, teismai taip pat ketino skirti baudas, tačiau kaltininko asmenybė ir esama jų finansinė arba šeiminė padėtis, pakeitė teismų ketinimą. Areštas per analizuojamą penkerių metų laikotarpį paskirtas tik vieną kartą. Laisvės atėmimas skiriamas taip pat retai. Vokietijos, Latvijos ir Estijos valstybių teisėje už kreditinį sukčiavimą numatomos panašios bausmės rūšys - laisvės atėmimas, areštas, bauda. Latvijos BK numatyta ir viešųjų darbų bausmė, ko kitose dviejose valstybėse, taip pat ir Lietuvoje nėra. Šiose valstybėse mažiausia laisvės atėmimo bausmė numatyta Latvijos BK (iki vienerių metų), o didžiausia Estijos BK (iki penkerių metų).

IŠVADOS

1. Baudžiamoji atsakomybė už kreditinį sukčiavimą pirmą kartą nustatyta 1996 metais ir buvo susijusi tik su banko paskolos gavimu apgaule. Vėliau norma buvo tobulinama plečiant nusikalstamos veikos dalyką, įtvirtinant veiką kvalifikuojančius požymius, siejamus su veika padaroma turtine žala, kaltės forma ir rūšimi.
2. Kreditinio sukčiavimo nusikalstamų veikų kiekis 2018-2022 metų laikotarpiu yra palyginti nedidelis, tačiau pastaruoju metu stebimas tiek užregistruotų nusikalstamų veikų, tiek ištirtų nusikalstamų veikų, tiek teismuose gaunamų ir išnagrinėjamų bylų skaičiaus didėjimas.
3. Kreditinio sukčiavimo objektu laikytina kredito ir finansų sistemos. BK 207 straipsnis pateikia gana platų nusikalstamos veikos dalykų sąrašą, tačiau iš jų didesnių sunkumų sukelia tik tikslinės paramos, subsidijos, dotacijos sąvokos, nes jų turinys Europos Sąjungos ar nacionalinės teisės aktuose nėra pakankamai atskleistas. Užsienio šalių (Vokietijos, Latvijos ir Estijos) baudžiamuosiuose kodeksuose kreditinis sukčiavimas yra patalpintas baudžiamųjų įstatymų skyriuose, skirtuose turtinėms nusikalstamoms veikoms. Šių nusikalstamų veikų dalykas iš esmės atitinka išskiriamą ir Lietuvos įstatymų leidėjo.
4. Objektyviai kreditinis sukčiavimas pasireiškia nusikalstamos veikos dalyko gavimu apgaule. Kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, todėl laikoma, kad veika baigta gavus nusikalstamos veikos dalyką realiai, nepriklausomai nuo to, ar dėl veikos buvo padaryta žala. Nusikalstamos veikos dalykas turi būti gaunamas apgaule, kuri suprantamas kaip esminis asmens suklaidinimas. Palygintų užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos baigtumas siejamas su apgaulingų dokumentų ar informacijos pateikimu (Vokietija, Latvija) arba dalyko gavimu panaudojant apgaulę (Estija).
5. Kreditinis sukčiavimas numatytas BK 207 straipsnio 1 dalyje gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia, bet esant kvalifikuojantiems požymiams didelė ir labai didelė turtinė žala, gali būti padaryta ir netiesiogine tyčia. Juridinis asmuo traukiamas atsakomybėn tik nustačius jo kaltę. Palygintų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose numatytos kaltės formos tokios pat kaip ir Lietuvoje.
6. Kreditinio sukčiavimo subjektu gali būti pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas, 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo (palygintose užsienio valstybėse – 14 metų). Už kreditinį sukčiavimą, esant BK 20 straipsnyje nurodytoms sąlygoms, atsako ir juridinis asmuo.

Vokietijos, Latvijos ir Estijos baudžiamuosiuose įstatymuose, juridinis asmuo taip pat atsako pagal BK.

7. BK 207 straipsnio dalyse įtvirtintos kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėtys, turinčios kvalifikuojančius požymius - didelę ir labai didelę turtinę žalą. Straipsnio 3 dalyje numatytas kvalifikuojantis požymis – organizuota grupė. Baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti kreditinį sukčiavimą galima tik pagal BK 207 straipsnio 3 dalį (sunkus nusikaltimas), pagal BK 207 straipsnio 1 dalį ir 2 dalį, galimas tik pasikėsinimas. Palygintose užsienio valstybėse kvalifikuota kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis numatyta tik Latvijos BK.

8. Kvalifikuojant kreditinį sukčiavimą, dažniausiai išskyla atskyrimo nuo sukčiavimo, dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sunkumų. Anksčiau kaip sukčiavimas kvalifikuotos veikos padarytos dėl tikslinės paramos, subsidijų ar dotacijų, atsižvelgiant į pasikeitusią teismų praktiką, kvalifikuojamos pagal BK 207 straipsnį. Jei kreditinis sukčiavimas yra susijęs su netikro ar suklastoto tikro dokumento panaudojimu ir laikymu, tokia veika papildomai pagal BK 300 straipsnį nekvalifikuojama. Veika kvalifikuojama kaip BK 207 straipsnio atitinkamos dalies ir BK 300 straipsnio atitinkamos dalies sutaptis, kai kaltininkas siekdamas apgaule gauti kreditą ar kitą kreditinio sukčiavimo dalyką, suklastoja tikrą ar pagamina tikrą dokumentą.

9. Kreditinis sukčiavimas išanalizuotoje teismų praktikoje dažniausiai baudžiamas bauda nuo 52 iki 200 MGL, neskiriant jokių baudžiamojo poveikio priemonių. Pažymėtina, kad teismų praktikoje kaip baudos bausmės alternatyva, kai kaltininkas negali sumokėti baudos, taikoma laisvės apribojimo bausmė. Išanalizuotoje teismų praktikoje areštas taikytas tik vieną kartą, laisvės atėmimas skiriamas tik tada, kai neigiamai apibūdinama kaltininko asmenybė. Vokietijos, Latvijos ir Estijos valstybių teisėje už kreditinį sukčiavimą numatomos panašios bausmės rūšys - laisvės atėmimas, areštas, bauda. Latvijos BK numatyta ir viešųjų darbų bausmė, ko kitose dviejose valstybėse, taip pat ir Lietuvoje nėra. Šiose valstybėse mažiausia laisvės atėmimo bausmė numatyta Latvijos BK (iki vienerių metų), o didžiausia Estijos BK (iki penkerių metų).

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, (1961), *Vyriausybės žinios*, 18-147.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262)
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 311, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 321-1, 324 straipsnių pakeitimo ir papildymo 326-1, 326-2, 329-1, 329-2, 329-3 straipsniais įstatymas, (1996). *Valstybės žinios*, 9-217.
5. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (2016). TAR, 23709.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8, 95, 205, 206, 207 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-3 straipsniu įstatymas (2019). TAR, 12378.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 141, 156, 176, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 189-1, 190, 192, 195, 196, 197, 199, 199-1, 199-2, 200, 201, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 212, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 224-1, 246, 248, 253, 255, 256, 267, 267-1, 277, 281 straipsnių ir XXIX skyriaus pavadinimo pakeitimo, Kodekso papildymo 253-2, 256-2, 260-1, 266-1, 267-2, 267-3, 276-4, 282-1 straipsniais ir 186, 298 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas (2023). TAR, 08475.

Užsienio valstybių teisės aktai

8. Latvijos Respublikos baudžiamasis įstatymas (1998). *Latvijas Vēstnesis*, 199/200. Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966> [žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d.].
9. Vokietijos Federacijos baudžiamasis kodeksas (1998). Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [žiūrėta 2023 m. lapkričio 26 d.].
10. Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2001). *RT I*, 61, 364. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/525092015001/consolide/current> [žiūrėta 2023 m. lapkričio 27 d.].

Specialioji literatūra

11. Abramavičius, A. (2003). Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*, 48, 7-14.
12. Abramavičius, A. et al. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. I dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
13. Abramavičius, A. et al. (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. II dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras.
14. Abramavičius, A. et al. (2010). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. II dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras.
15. Fedosiuk, O. (2012). Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (Ultima ratio): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 19, 715-738.
16. Girdenis, T., Gutauskas, A. ir Kujalis, P. (2014). *Baudžiamoji teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
17. Gruodytė, Edita et al. (2021) *Lietuvos baudžiamoji teisė: specialioji dalis*. Pirmoji knyga. Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
18. Gruodytė, Edita et al. (2022) *Lietuvos baudžiamoji teisė: specialioji dalis*. Antroji knyga. Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
19. Mikelėnas, V. (1996) *Sutarčių teisė: bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia.
20. Mikelėnas, V. (2003) *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia.
21. Piesliakas, V. (2006). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Vilnius: Justitia.
22. Pranka, D. (2012). *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
23. Sinkevičius, E. (2002) *Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas: monografija*. Vilnius: Lietuvos teisės univ. Leidybos centras.
24. Švedas, G. et al. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Teismų praktika

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-35/2011.

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274/2011.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 7 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (baudžiamojo kodekso 182 straipsnis) apžvalga Nr. AB-36-1. Teismų praktika. 2012, 36, p. 394-436.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-66/2014.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-304-976/2016
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-130-693/2017.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183-942/2018.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-73-689/2019.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223-976/2020.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021).
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-174-628/2022.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-594/2023.
37. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-188-806/2022.
38. Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-182-616/2023.
39. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. spalio 22 d. nuosprendis baudžiamojo bylose Nr. 1-1289-276/2018.
40. Klaipėdos apylinkės teismo 2018 m. lapkričio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-572-718/2018
41. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 spalio 13 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-2769-369/2020.
42. Kauno apylinkės teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2837-1109/2020.

43. Tauragės apylinkės teismo 2021 m. birželio 14 d. baudžiamasis įsakymas byloje Nr. e1-362-377/2021.
44. Kauno apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1510-720/2021.
45. Tauragės apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-433-761/2021.
46. Kauno apylinkės teismo 2022 m. vasario 28d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-975-1108/2022.
47. Kauno apylinkės teismo 2022 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-935-573/2022.
48. Kauno apylinkės teismo 2022 m. spalio 13 d. baudžiamasis įsakymas Nr. e1-2811-1109/2022.
49. Kauno apylinkės teismo 2023 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1544-946/2023

Kiti šaltiniai

50. <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/apgaul%C4%97?paieska=apgaul%C4%97&i=3acce0e4-5176-4bee-a7d1-f36fcd80a4c> [žiūrėta 2023 m. spalio 20 d.].
51. <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/apgaulus?paieska=apgaulus&i=d1287170-b79b-44cc-b354-73702cae892a> [žiūrėta 2023 m. spalio 25 d.].
52. [https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/apgauti,%20ap\(si\)gavimas?i=3804faf4-c3f8-4dc5-9361-391e8a27c9d3](https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/apgauti,%20ap(si)gavimas?i=3804faf4-c3f8-4dc5-9361-391e8a27c9d3) [žiūrėta 2023 m. spalio 25 d.].
53. <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/gauti,%20gav%C4%97jas,%20gavimas?paieska=gauti&i=94fb18b4-ed78-4c70-96b0-bfdb956dea52> [žiūrėta 2023 m. spalio 25 d.].
54. <https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomenu-rinkiniai> [žiūrėta 2023 m. spalio 31 d.].
55. <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/4641> [žiūrėta 2023 m. spalio 31 d.].

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už kreditinį sukčiavimą

Aušra Zubaitė

Magistro darbe analizuojami baudžiamosios atsakomybės už kreditinį sukčiavimą teoriniai bei praktiniai aspektai.

Darbe aptariami kai kurie kreditinio sukčiavimo sampratos aspektai ir šios nusikalstamos veikos paplitimas. Kreditinio sukčiavimo norma Lietuvos baudžiamosios teisės sistemoje atsiradusi 1996 m., buvo tobulinama plečiant nusikalstamos veikos dalyką, įtvirtinant veiką kvalifikuojančius požymius, siejamus su veika padaroma turtine žala, kaltės forma ir rūšimi. Nors nusikalstamų veikų kiekis yra palyginti nedidelis, tačiau pastaruoju metu stebima didėjimo tendencija. Darbe atlikta kreditinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties analizė: aptartas objektas ir dalykas, išanalizuota veika ir jos padarymo būdas, taip pat subjektas bei subjektyvieji požymiai.

Darbe nustatyti kreditinį sukčiavimą kvalifikuojantys požymiai - didelė ir labai didelė turtinė žalė bei organizuota grupė. Taip pat darbe nagrinėjamas kreditinio sukčiavimo atskyrimas nuo kitų nusikalstamų veikų ir teisės pažeidimų. Nustatyta kad kvalifikuojant kreditinį sukčiavimą, dažniausiai išskyla atskyrimo nuo sukčiavimo, dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sunkumų. Darbe analizuojamos BK 207 straipsnio dispozicijoje nurodytos baudmės ir baudžiamojo poveikio priemonės, skiriamos už kreditinį sukčiavimą. Kreditinis sukčiavimas, remiantis teismų praktika, dažniausiai baudžiamas bauda nuo 52 iki 200 MGL, neskiriant jokių baudžiamojo poveikio priemonių.

Magistro darbe kreditinio sukčiavimo nuostatos, įtvirtintos Lietuvos BK 207 straipsnyje, palygintos su užsienio valstybių – Vokietijos Federacijos, Latvijos Respublikos ir Estijos Respublikos – baudžiamųjų įstatymų nuostatomis.

SUMMARY

Criminal Liability for Credit Fraud

Aušra Zubaitė

The master thesis analyses the theoretical and practical aspects of criminal liability for credit fraud.

The thesis discusses some aspects of the concept of credit fraud and the prevalence of this criminal offence. The criminal offence of credit fraud was introduced in the Lithuanian criminal law system in 1996 and has been improved by expanding the subject matter of the criminal offence, by introducing the qualifying features of the offence related to the property damage caused by the offence, and by introducing the form and the type of culpability. Although the number of offences is relatively low, there has been a recent upward trend. The thesis analyses the constituent elements of the offence of credit fraud: the object and subject matter are discussed, the offence and the manner in which it was committed are analysed, as well as the subject and the subjective characteristics.

The thesis identifies the qualifying elements of credit fraud as substantial and very substantial damage to property and an organised group. It also examines the distinction between credit fraud and other criminal offences and offences. It has been found that the distinction between fraud, falsification of a document and disposal of a falsified document is the most frequent problem in the qualification of credit fraud. The thesis analyses the penalties and measures of penal effect for credit fraud as set out in Article 207 of the Criminal Code. According to case-law, credit fraud is most often punishable by a fine of between 52 and 200 MLS (Minimum life standard), without the imposition of any penalties.

The Master's thesis compares the provisions on credit fraud in Article 207 of the Lithuanian Criminal Code with the provisions of the criminal laws of foreign countries - the Federal Republic of Germany, the Republic of Latvia and the Republic of Estonia.